

การแสดงเชิดชูเกียรติศิลปินแห่งชาติ ประจำปี ๒๕๕๓

ผลงานการเรียบเรียงเสียงประสานเพลงไทยสำหรับเปียโนของ

พันเอก ชูชาติ พิทักษากร

ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง (ดนตรีสากล)

ผลงานการเรียบเรียงเสียงประสานเพลงไทยสำหรับเปียโนของ พันเอก ชูชาติ พิทักษากร ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง (ดนตรีสากล)

การแสดงเชิดชูเกียรติศิลปินแห่งชาติ ประจำปี ๒๕๕๓

ผลงานการเรียบเรียงเสียงประสานเพลงไทยสำหรับเปียโนของ
พันเอก ชูชาติ พิทักษากร

ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง (ดนตรีสากล)

เดี่ยวเปียโนโดย ณัชชา พันธุ์เจริญ

วันที่ ๔ มีนาคม ๒๕๕๔ เวลา ๑๙.๐๐ น.

ณ ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย

คำประกาศเกียรติคุณ

พันเอก ชูชาติ พิทักษากร

ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง (ดนตรีสากล)

พันเอก ชูชาติ พิทักษากร ปัจจุบันอายุ ๗๗ ปี เกิดวันที่ ๑๙ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๗๗ เป็นชาวกรุงเทพมหานคร เรียนทั้งเครื่องดนตรีไทยและเครื่องดนตรีสากล สามารถบรรเลงซอด้วง ออร์แกน และไวโอลินได้ดี จบการศึกษาระดับปริญญาตรีและปริญญาโทด้านดนตรีจากประเทศอังกฤษ

เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๕ เข้ารับราชการที่กองดุริยางค์ทหารบก ต่อมาใน พ.ศ. ๒๕๑๙ ลาออกจากราชการ และกลับเข้ารับราชการอีกครั้งที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยใน พ.ศ. ๒๕๒๕

ในฐานะนายทหารสังกัดกองดุริยางค์ทหารบก ได้ทำหน้าที่เป็นครูผู้พัฒนาหลักสูตรวิชาการดนตรีในโรงเรียนดุริยางค์ และผู้ควบคุมวงดุริยางค์แสดงในวาระสำคัญของชาติ ทั้งในประเทศและต่างประเทศ มีผลงานเพลงเรียบเรียงเสียงประสานเป็นจำนวนมากและเป็นที่รู้จักกันดี ผลงานชิ้นประวัติศาสตร์คือ ผลงานการเรียบเรียงเสียงประสานเพลงไทยสำหรับเดี่ยวเปียโน ซึ่งใช้ไวยากรณ์เสียงประสานตามแบบแผนสากลโดยรักษาความวิจิตรของดนตรีไทยไว้ได้อย่างสมบูรณ์

ระหว่างรับราชการที่กองดุริยางค์ทหารบก ได้เผยแพร่ความรู้ด้านดนตรีทางสถานีโทรทัศน์กองทัพบก ช่อง ๗ ในรายการ “ดนตรีวิจารณ์”

เป็นเวลาถึง ๑๐ ปี ได้รับพระราชทานรางวัลแผ่นเสียงทองคำในฐานะผู้เรียบเรียงเสียงประสานยอดเยี่ยม ได้รับเหรียญเชิดชูเกียรติ The Silver Cross of Merit of Distinguished Service to the Republic of Austria ซึ่งเป็นรางวัลทรงคุณค่าในโลกดนตรีคลาสสิก

ระหว่างรับราชการที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้ผลิตผลงานทางวิชาการหลายวิชา โดยเฉพาะด้านการเรียบเรียงเสียงประสานและการประพันธ์เพลง เป็นครูสอนไวโอลินและวิโอล่า สอนการอำนวยเพลง การประพันธ์เพลง และการเรียบเรียงเสียงประสาน ได้ก่อตั้งวงซิมโฟนีออร์เคสตราและวงเครื่องสายวิโอล่าแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ดำรงตำแหน่งเป็นศิลปินแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พันเอก ชูชาติ พิทักษากร เป็นครูดนตรีในอุดมคติ เป็นปูชนียบุคคลด้านดนตรีที่ได้รับการยกย่องอย่างสูง ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาได้สร้างคุณูปการใหญ่หลวงต่อวงการดนตรีคลาสสิกของประเทศ โดยเฉพาะการสร้างบุคลากรดนตรีรุ่นแล้วรุ่นเล่าที่มีคุณภาพเป็นจำนวนมาก ซึ่งประสบความสำเร็จอย่างยิ่งและเป็นกำลังสำคัญด้านดนตรีคลาสสิกออกไปรับใช้สังคมไทยในปัจจุบัน

ด้วยมีผลงานเป็นที่ประจักษ์และเป็นที่ยอมรับอย่างสูงในวงการดนตรีทั้งด้านการแสดงดนตรี การสอนดนตรี การบุกเบิกดนตรี และการสร้างสรรค์ผลงานดนตรีอันทรงคุณค่าต่อเนื่องยาวนานถึง ๕๐ ปี **พันเอก ชูชาติ พิทักษากร** จึงสมควรได้รับการยกย่องเชิดชูเกียรติให้เป็น**ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง (ดนตรีสากล)** พุทธศักราช ๒๕๕๓

รายการแสดงผลงานการเรียบเรียงเสียงประสานของ
พันเอก ชูชาติ พิทักษากร ศิลปินแห่งชาติ
ณัชชา พันธุ์เจริญ เดี่ยวเปียโน
วันที่ ๔ มีนาคม ๒๕๕๔ เวลา ๑๙.๐๐ น.
ณ ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย

– **โสมส่องแสง** (สามชั้น)

บทประพันธ์เพลงของ ครูมนตรี ตราโมท

– **นกขมิ้น** (สามชั้น)

บทประพันธ์เพลงของ ครูเพ็ง

ประพจน์ อัศววิรุฬหการ ขับร้อง

– **ลาวแพน**

ไม่ปรากฏนามผู้ประพันธ์

ดุษฎี สว่างวิบูลย์พงศ์ ขับร้อง

- **เขมรไทรโยค** (สามชั้น)

  พระนิพนธ์ของ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ

  เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์

- **สารถี** (สามชั้น)

  บทประพันธ์เพลงของ พระประดิษฐไพเราะ

  (มี ดุริยางกูร – ครูมีแขก)

  พูนพิศ อมาตยกุล ขับร้อง

- **ลาวดวงเดือน**

  พระนิพนธ์ของ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ

  พระองค์เจ้าเพ็ญพัฒนพงศ์ กรมหมื่นพิไชยมหินทโรดม

  ชัยทัต โสพระขรรค์ ขับร้อง

นักดนตรีเครื่องประกอบจังหวะ

อานันท์ นาคคง

ประสาร วงศ์วิโรจน์รักษ์

ปิยะนุช นาคคง

ประวัติ พันเอก ชูชาติ พิทักษากร

เรียบเรียงโดย ณัชชา พันธุ์เจริญ

พันเอก ชูชาติ พิทักษากร ศิลปินแห่งชาติ ประจำปี ๒๕๕๓ สาขาศิลปะการแสดง (ดนตรีสากล) อายุ ๗๗ ปี เป็นผู้อำนวยเพลง นักไวโอลิน นักวิโอล่า และครูดนตรีที่สร้างคุณูปการใหญ่หลวงให้กับวงการดนตรีของประเทศไทยมาเป็นเวลา ๕ ทศวรรษ จบการศึกษาวิชาดนตรีจากประเทศอังกฤษ มีประสบการณ์ด้านดนตรีในประเทศเยอรมันและโปรตุเกส เคยได้รับรางวัลชนะเลิศการแข่งขันไวโอลินที่ประเทศอังกฤษ ๒ ครั้ง ได้รับเลือกเป็นหัวหน้าวงของ London College of Music และ Addison String Orchestra เป็นผู้อำนวยเพลงของ North Kensington Symphony Orchestra เข้ารับราชการที่กองดุริยางค์ทหารบก ได้รับเชิญไปเป็นผู้อำนวยเพลงให้กับวงดนตรีต่างประเทศหลายวง ต่อมาเป็นผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เป็นผู้ก่อตั้ง ผู้อำนวยเพลง และผู้อำนวยการดนตรีของวงซิมโฟนีออร์เคสตราแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้รับแต่งตั้งเป็นศิลปินแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พันเอก ชูชาติ พิทักษากร เป็นบุตรคนเดียวของนาวาเอกชิต และนางชั้น พิทักษากร สมรสกับนางเพ็ญศรี (ทังสุบุตร) พิทักษากร ข้าราชการบำนาญ กระทรวงมหาดไทย มีบุตร ๓ คน เป็นแพทย์ทุกคน

ในวัยเด็กได้รับการสนับสนุนจากคุณพ่อซึ่งเป็นสถาปนิกผู้เชี่ยวชาญด้านการต่อเรือ ได้เรียนดนตรีครั้งแรกเมื่ออายุ ๙ ปี เรียนทั้งไวโอลินและซอด้วงกับเรือโท ยรรยง แดงกูร คุณพ่อมีแนวคิดในการเรียนดนตรีคือ ถ้าจะเป็นนักดนตรีต้องรู้ทั้งไทยและสากล อาจารย์ชูชาติจึงได้เรียนทั้งดนตรีไทยและดนตรีสากลไปพร้อม ๆ กัน ต่อมาครูยรรยงเกรงว่าเทคนิคซอด้วงจะขัดกับเทคนิคของไวโอลิน จึงให้เลิกเรียนซอด้วงและเปลี่ยนไปเรียนออร์แกนแทน ในการเรียนออร์แกนได้เรียนกับครูสุวรรณ ไพศาลศรี ฝึกเพลงไทยเดิมอย่างจริงจังจนสามารถเล่นเพลงเดี่ยวได้หลายเพลง

เมื่ออายุ ๑๓ ปีสนใจอยากเรียนเปียโนและอยากเรียนแต่งเพลง แต่ในสมัยนั้นหาครูยาก เมื่อหาที่เรียนไม่ได้ คุณพ่อจึงสั่งซื้อหนังสือแบบเรียนดนตรีของ U.S. School of Music จากต่างประเทศมาให้เรียนด้วยตนเอง ชื่อ Teach Yourself Harmony และ Teach Yourself To Compose ได้อ่านหนังสือของครูดนตรีที่มีชื่อเสียงสมัยนั้นคือ Palmer คุณพ่อช่วยแปลให้ทั้งเล่มทุกเล่ม พอเรียนจบก็ลองแต่งเพลงเอง และสามารถทำได้ดี

เมื่อเรียนจบจากโรงเรียนวชิราวุธวิทยาลัยและโรงเรียนอำนวยศิลป์ ได้สอบเข้าเรียนต่อในชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย สายวิทยาศาสตร์ ที่โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษา ได้พบเพื่อนดนตรีถูกคอชื่อ สมศักดิ์ บุญมานิช จึงชวนกันตั้งวงดนตรีที่โรงเรียนเตรียมฯ ในวงมีสมาชิกหลายคน เช่น นายแพทย์ชินโอสถหัศบำเรอ นายแพทย์สำนวน บัวพิมพ์ ดร. สายสุรี จุติกุล ช่วยกันแต่งเพลง เรียบเรียงเพลง และซ้อมเพลงออกแสดง โดยอาจารย์ชูชาติรับเป็นผู้แต่งทำนอง คุณสมศักดิ์แต่งเนื้อร้อง นอกจากนี้ยังตั้งวงดนตรีสากลส่วนตัวชื่อคณะจันทราภร ออกรายการวิทยุเป็นประจำ เพลงส่วนใหญ่เล่นเพลงไทยสากลที่แต่งขึ้นใหม่และเรียบเรียงเพลงต่างประเทศ ในช่วงนั้นแต่งเพลงและเรียบเรียงเพลงทั้งหมดหลายสิบเพลง และเป็นนักออร์แกนประจำ

วงดุริยบรรเลง ซึ่งเป็นวงเครื่องสายผสมออร์แกนของครูยรรยง แดงกูร

ระหว่างศึกษาที่โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาได้พบกับครูไวโอลินคลาสสิกชั้นแนวหน้าของประเทศคือ อาจารย์สุทิน เทศารักษ์ เริ่มทุ่มเทให้กับการฝึกซ้อมไวโอลินอย่างจริงจัง ออกจากบ้านไปเรียนไวโอลินทุกวันกับอาจารย์สุทิน ทางบ้านคิดว่าไปติวหนังสือกับเพื่อน ในที่สุดสอบเข้าจุฬาฯ ไม่ได้

ทางบ้านตัดสินใจส่งไปเรียนเภสัชศาสตร์ที่ประเทศอังกฤษ ด้วยเห็นว่าคงเรียนไม่หนักเท่ากับการเรียนแพทย์ จะได้มีเวลาเรียนดนตรีเรียนไวโอลินด้วย เมื่อเดินทางไปถึงประเทศอังกฤษก็รีบมองหาโรงเรียนดนตรีที่ดี แต่ก็ไม่ได้ละเลยเรื่องการเรียนในสาขาเภสัชศาสตร์ตามความต้องการของทางบ้าน

ในด้านการเรียนหนังสือ ได้สอบผ่านข้อสอบระดับชาติทุกวิชาในสายวิทยาศาสตร์ ที่เรียกว่า G.C.E. (General Certificate of Education) และสามารถเข้าเรียนในระดับปริญญาตรีด้านเภสัชศาสตร์ได้ ในขณะเดียวกันได้สมัครเรียนดนตรีที่ Blackheath Conservatoire of Music กับครูชื่อ St. Amory ครูส่งเข้าประกวดในการแข่งขันไวโอลินรุ่นจูเนียร์ อายุไม่เกิน ๑๘ ปี ได้รับรางวัลชนะเลิศ ต่อมาครูส่งประกวดรุ่นซีเนียร์ อายุไม่เกิน ๒๕ ปี ขณะนั้นมีอายุเพียง ๑๙ ปี ได้รับรางวัลชนะเลิศอีก

จุดนี้เป็นจุดหักเหของชีวิต การได้รับรางวัลชนะเลิศถึง ๒ ครั้งติดต่อกันทำให้มั่นใจว่า มีความถนัดด้านดนตรีและต้องการยึดดนตรีเป็นอาชีพ จึงขออนุญาตทางบ้านเรียนดนตรี และเลิกเรียนเภสัชศาสตร์ซึ่งเรียนผ่านไปได้ปีเดียว ซึ่งคุณพ่อคุณแม่ก็อนุญาต ได้ทราบภายหลังว่าการตัดสินใจเรียนดนตรีทำให้คุณแม่เสียใจมาก

จากนั้นได้เรียนกับ Professor Maxim Jacobsen ซึ่งเป็นสุดยอดครูไวโอลินและนักไวโอลินในสมัยนั้น ได้เห็น Professor Jacobsen ทำ masterclass ที่อังกฤษ รู้สึกทึ่งในวิธีการสอน ประทับใจกับการแก้เทคนิคและเพิ่มเทคนิคที่สามารถทำให้นักเรียนทำได้ทันที หลังจากการสอน Professor Jacobsen บอกว่าสามารถรับนักเรียนส่วนตัวได้ ๒ คน จึงลองสมัครดู อาจารย์ก็รับเป็นลูกศิษย์ แต่เนื่องจากอาจารย์เป็นคนรัสเซียเชื้อสายยิว ต้องเร่ร่อนลี้ภัยการเมืองไปอยู่ประเทศต่าง ๆ ไม่สามารถลงหลักปักฐานได้ จึงต้องเร่ร่อนไปกับอาจารย์ด้วย เป็นช่วงชีวิตที่ผกผันเดินทางไป ๆ มา ๆ ระหว่างประเทศโปรตุเกส เยอรมัน และอังกฤษ เป็นเวลา ๓ ปี

ประโยคแรกที่ Professor Jacobsen พูดกับอาจารย์ชูชาติคือ “You don’t know how to play the violin.” ทำให้ตกใจมากเพราะเพิ่งได้รับรางวัลชนะเลิศในการแข่งขันไวโอลิน เสียใจที่อาจารย์พูดเช่นนั้น เกือบตัดสินใจไม่เรียนด้วยแล้ว แต่ในที่สุดก็ยั้งคิดได้ว่า ถ้าเรามีโอกาสได้เรียนให้เล่นเป็นเล่นให้ถูกต้องก็น่าจะดี จะได้รู้ว่าเราเล่นผิดอย่างไร ในช่วง ๓ ปี ที่ติดสอยห้อยตาม Professor Jacobsen ได้เรียนรู้วิชามหาศาล ได้เทคนิคไวโอลินขั้นสูง ได้ประสบการณ์ล้ำค่าซึ่งหาที่ไหนไม่ได้ แต่ไม่ได้ปริญญาบัตร

เมื่อใช้ชีวิตในต่างประเทศแล้ว ๔ ปีแต่ยังไม่ได้ปริญญาบัตร คุณพ่อเตือนว่าถ้ากลับเมืองไทยแล้วไม่มีปริญญาบัตรจะทำงานอะไร จึงตัดสินใจลาจาก Professor Jacobsen ซึ่งรักเสมือนพ่อ กลับไปเรียนดนตรีที่ประเทศอังกฤษจนเรียนจบปริญญาตรีและปริญญาโท สอบได้ A.R.C.M. in Violin Teaching จาก London College of Music ได้เรียนกับครูชื่อ Eli Goren ซึ่งเป็นครูที่เก่งมากเป็นเวลา ๒ ปี ต่อมาได้ปริญญาบัตรมาอีกใบหนึ่งคือ Graduate in Music แล้วหาประสบการณ์อีก ๑ ปี

ก่อนหน้านี้ หลังจากที่เพิ่งได้รับรางวัลชนะเลิศการแข่งขันไวโอลิน

อาจารย์ชูชาติได้พบนักไวโอลินระดับโลกคือ เซอร์ เยฮูดี เมนูฮิน (Sir Yehudi Menuhin, ค.ศ. ๑๙๑๖–๑๙๙๙) เคยถามอาจารย์เมนูฮินว่าจะมีหนทางในการพัฒนาการเล่นไวโอลินอย่างไร ซึ่งได้รับคำแนะนำให้ฝึกโยคะ จึงลองฝึกเองอยู่ ๗ ปี แล้วเพิ่งได้เรียนกับโยคาจารย์ศรีนันทะ ชาวอินเดียเป็นเวลา ๑ ปีก่อนกลับเมืองไทย

รวมระยะเวลาที่ใช้ชีวิตอยู่ต่างประเทศ ๑๐ ปีเศษ ตั้งแต่อายุ ๑๗ ปี ถึง ๒๗ ปี

ใน พ.ศ. ๒๕๐๕ เดินทางกลับประเทศไทย สมัครเข้ารับราชการที่กองดุริยางค์ทหารบก (ขณะนั้นคือ กองดุริยางค์มณฑลทหารบกที่ ๑) ทำงานจนได้ยศพันเอก มีนักเรียนส่วนตัวหลายคน เช่น รองศาสตราจารย์โกวิทย์ ขันธศิริ เป็นนักเรียนไวโอลินคนแรก รองศาสตราจารย์อรวรรณ บรรจงศิลป เป็นนักเรียนเปียโนคนแรก ระหว่างนั้นเป็นอาจารย์พิเศษที่คณะครุศาสตร์ จุฬาฯ ซึ่งมีหลักสูตรการเรียนการสอนวิชาโทดนตรี และเปิดสอนเป็นวิชาเอกในเวลาต่อมา

เมื่อรับราชการทหารได้ ๑๗ ปีก็ลาออก เพราะอยากเผยแพร่วิชาความรู้ด้านดนตรีในวงกว้าง ได้ไปศึกษาไวโอลินเพิ่มเติมเป็นเวลา ๒ เดือน ที่ประเทศอังกฤษ กับนักไวโอลินชาวฮังการี ชื่อ Kato Havas ซึ่งเชี่ยวชาญการสอนไวโอลินแผนใหม่ แล้วเดินทางกลับประเทศไทยมาเป็นนักดนตรีอิสระจนถึง พ.ศ. ๒๕๒๕ จึงบรรจุเป็นอาจารย์ประจำคณะครุศาสตร์ จุฬาฯ แทนตำแหน่งอาจารย์โกวิทย์ที่ย้ายไปเป็นอาจารย์ประจำคณะศิลปกรรม-ศาสตร์ จุฬาฯ ซึ่งเป็นคณะเปิดใหม่ สอนวิชาการเรียบเรียงเสียงประสาน การเรียบเรียงเสียงวงดนตรี การฝึกโสตทักษะ การบรรเลงรวมวง ผู้ที่ชวนทำงานที่คณะครุศาสตร์ คือ รองศาสตราจารย์พึงจิต สวามิภักดิ์ ซึ่งเคยรู้จักกันมาก่อนสมัยเรียนอยู่ที่ประเทศอังกฤษ ในขณะเดียวกันได้เป็น

อาจารย์พิเศษที่คณะศิลปกรรมศาสตร์ด้วย คือได้สอนไวโอลินและวิโอล่าทั้ง ๒ คณะ จนเกษียณอายุใน พ.ศ. ๒๕๓๘

ในช่วง พ.ศ. ๒๕๐๗–๒๕๑๗ เป็นเวลา ๑๐ ปี ได้จัดรายการ "ดนตรีวิจารณ์" ทางสถานีโทรทัศน์กองทัพบก ช่อง ๗ ซึ่งได้รับความนิยมอย่างสูง ออกอากาศเป็นประจำทุกวันอาทิตย์เว้นอาทิตย์ เป็นเวลา ๑ ชั่วโมง โดยมีบริษัท บุญรอดบริวเวอรี จำกัด เป็นผู้อุปถัมภ์รายการ ใช้ชื่อวงดนตรีว่า "วงพิทักษากร" ในรายการจะแนะนำดนตรีเชิงสังคีตนิยมมีคำอธิบายและสาธิตให้ผู้ชมเข้าใจดนตรีมากขึ้น ช่วงแรกของรายการจะแนะนำให้รู้จักเครื่องดนตรี ช่วงที่สองเล่นเพลงให้ฟัง ส่วนใหญ่เป็นเพลงไลท์คลาสสิกและช่วงสุดท้ายเล่นเพลงไทย ใช้ฉิ่งและกลองแขกกำกับจังหวะ เป็นเพลงไทยที่เล่นแบบไทยแท้

ความรักในเพลงไทยของอาจารย์ชูชาติทำให้เกิดเพลงไทยที่เรียบเรียงเสียงประสานเป็นจำนวนมาก ทั้งที่เรียบเรียงเองและมอบหมายให้ผู้อื่นเรียบเรียง เช่น ร้อยเอกนพ ศรีเพชรดี และนำมาเผยแพร่ทางโทรทัศน์ ผลงานที่โดดเด่นชุดหนึ่งของอาจารย์ชูชาติคือ เพลงไทยที่เรียบเรียงเสียงประสานสำหรับเปียโน ประกอบด้วยเพลงเดี่ยวหลายเพลง เช่น นกขมิ้น ลาวแพน สารถี โสมส่องแสง ลาวดวงเดือน เขมรไทรโยค

ระหว่างเป็นอาจารย์ที่คณะครุศาสตร์ จุฬาฯ ได้สร้างวงดนตรี ชื่อวง CU–Ed Orchestra มีสมาชิก ๑๓ คน นิสิตคู่ใจที่เป็นผู้เรียบเรียงเพลงให้กับวงคือ ณรงค์ฤทธิ์ ธรรมบุตร ซึ่งเป็นนักแต่งเพลงคลาสสิกคนสำคัญในปัจจุบัน ต่อมาอาจารย์ชูชาติได้สร้างวงซิมโฟนีออร์เคสตราแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และได้รับแต่งตั้งให้เป็นศิลปินแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ในการสร้างวงซิมโฟนีออร์เคสตรา อาจารย์ตระหนักถึงปัญหาการขาดแคลนนักดนตรีเครื่องสาย โดยเฉพาะวิโอล่า ทำให้เกิดผลงานบุกเบิก

ชิ้นสำคัญคือ การสร้างวงเครื่องสายวิโอล่าแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โดยเป็นผู้อำนวยเพลงและเป็นผู้บรรเลงวิโอล่าด้วยตัวเอง ออกแสดงอย่างสม่ำเสมอและได้รับความนิยมมากขึ้นตามลำดับ อาจารย์รักวงเครื่องสายวิโอล่าเป็นชีวิตจิตใจ

จุดเด่นของอาจารย์ชูชาตินอกเหนือจากการเป็นนักดนตรีและผู้อำนวยเพลงคือ การสร้างบุคลากรด้านดนตรีเป็นจำนวนมาก บุคคลเหล่านี้เป็นหลักให้กับสถาบันการศึกษาและหน่วยงานต่าง ๆ ได้สร้างสรรค์ผลงานออกมาอย่างต่อเนื่อง เช่น ศาสตราจารย์ ดร. ณัชชา พันธุ์เจริญ รองศาสตราจารย์ ดร. ณรงค์ฤทธิ์ ธรรมบุตร ผู้ช่วยศาสตราจารย์นรอรรถ จันทร์กล่ำ อาจารย์ชูวิทย์ ยุระยง ดร. ภาวศุทธิ์ พิริยะพงษ์รัตน์ อาจารย์สิทธิชัย เพ็งเจริญ อาจารย์ทัศนา นาควัชระ อาจารย์ศิริพงษ์ ทิพย์ธัญ ดร. อโณทัย นิติพน อาจารย์สดับพิณ รัตนเรือง อาจารย์สีส้ม เอี่ยมสรรพางค์ อาจารย์วีระศักดิ์ อักษรถึง อาจารย์วชิรวิทย์ ปัญญาลักษณ์ ฯลฯ อาจารย์ชูชาติสร้างนักดนตรีเครื่องสายให้กับวงการดนตรีเป็นจำนวนมาก รวมทั้งลูกศิษย์ด้านการอำนวยเพลง นอกจากนี้ยังมีลูกศิษย์ที่เปิดสอนส่วนตัวอีกจำนวนหนึ่งซึ่งสร้างบุคลากรด้านด่นตรีเช่นกัน อาทิ อ้อมพร โฆวินทะ อาจารย์ชูชาติเคยเป็นอาจารย์พิเศษที่มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ โรงเรียนดุริยางค์ทหารเรือ ปัจจุบันนอกจากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยแล้ว ยังสอนที่มหาวิทยาลัยมหิดล มหาวิทยาลัยรังสิต

รางวัลเกียรติคุณที่เคยได้รับ อาทิ เครื่องราชอิสริยาภรณ์จากประเทศออสเตรีย The Silver Cross of Merit of Distinguished Service to the Republic of Austria ในฐานะผู้อำนวยเพลงที่นำบทเพลงของนักแต่งเพลงชาวออสเตรียมาเผยแพร่ เคยได้รับพระราชทานแผ่นเสียงทองคำจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

ใน พ.ศ. ๒๕๔๔ ได้รับโล่ประกาศเกียรติคุณ "ปูชนียบุคคลครูดนตรี" จากวิทยาลัยดุริยางคศิลป์ มหาวิทยาลัยมหิดล ได้รับโล่ "ครูปูชนียบุคคลทางดนตรี" จากภาควิชาศิลปนิเทศ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ใน พ.ศ. ๒๕๕๐ ได้รับรางวัลสำหรับครูดนตรีเป็นคนแรกจากมูลนิธิ ดร. สุกรี เจริญสุข ได้รับรางวัล "ครูในดวงใจ" จากสมาคมครูดนตรีแห่งประเทศไทย

ผลงานชิ้นหนึ่งที่ภาคภูมิใจคือ เคยอัญเชิญเพลงพระราชนิพนธ์หลายเพลงมาเรียบเรียงบันทึกแผ่นเสียง และนำขึ้นทูลเกล้าฯ ถวายสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ

ในโอกาสพิเศษที่อาจารย์ชูชาติได้รับการยกย่องเชิดชูเกียรติให้เป็นศิลปินแห่งชาติ รองศาสตราจารย์ ดร.ณรงค์ฤทธิ์ ธรรมบุตร ศิลปินศิลปาธร และอาจารย์คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาฯ ได้ประพันธ์เพลงขึ้นใหม่ในนามของสานุศิษย์ ชื่อเพลง "ชูชาติ พิทักษากร" เนื้อร้องประพันธ์โดย ก้องภพ รื่นศิริ ดังนี้

ชูชาติ พิทักษากร	กล่อมนครด้วยดนตรี
เหล่าศิษย์อัญชลี	แทบเท้าครูใจบูชา
ศิลปินแห่งชาติไทย	เกียรติยิ่งใหญ่งามสง่า
สร้างคุณแด่พสุธา	ประดับฟ้านิรันดร

เพลง "ชูชาติ พิทักษากร" ได้ออกแสดงในคอนเสิร์ตเชิดชูเกียรติอาจารย์ชูชาติในฐานะศิลปินแห่งชาติ เมื่อวันที่ ๒๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๔ เวลา ๑๙.๐๐ น. ณ หอประชุมใหญ่ ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย

บรรเลงโดยวงดนตรีที่ใช้ชื่อว่า **วงซิมโฟนีออร์เคสตรา "ศิษย์อาจารย์ชูชาติ"** อำนวยเพลงโดย ผู้ช่วยศาสตราจารย์นรอรรถ จันทร์กล่ำ ขับร้องโดย ณัฐทิดา กำชัย พิธีกรในคอนเสิร์ตคือ ภูษิต ไล้ทอง ได้เชิญอาจารย์นั่งบนเวทีเพื่อฟังเพลงพิเศษนี้ เป็นช่วงเวลาแห่งความทรงจำซึ่งสร้างความประทับใจอย่างยิ่ง

ผลงานการเรียบเรียงเสียงประสานเพลงไทยสำหรับเปียโน ของ พันเอก ชูชาติ พิทักษากร

ผลงานชุดนี้ประกอบด้วยเพลงไทย ๖ เพลงซึ่งพันเอก ชูชาติ พิทักษากร ได้เรียบเรียงเสียงประสานสำหรับเปียโน และถ่ายทอดให้ลูกศิษย์เพียงคนเดียวคือ ณัชชา พันธุ์เจริญ นับเป็นผลงานชิ้นประวัติศาสตร์ที่เกิดขึ้นในช่วงปี พ.ศ. ๒๕๑๔ จนถึง พ.ศ. ๒๕๑๘ และได้รับการเผยแพร่อย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะทางสถานีโทรทัศน์ โดยณัชชา พันธุ์เจริญ เป็นผู้แสดงเดี่ยวเปียโนทุกครั้ง

ในการเรียบเรียงเพลงไทย อาจารย์ชูชาติได้ใช้ทางดนตรีของครูยรรยง แดงกูร แล้วจัดวางเสียงประสานในระบบสากล แต่งแนวสอดประสาน และใส่ลูกเล่นที่มีกลเม็ดเด็ดพรายอย่างแพรวพราว โดยยังรักษาความงดงามของดนตรีไทยไว้อย่างสมบูรณ์ แต่ละเพลงได้ออกแบบโครงสร้างแนวคิดที่มีเอกลักษณ์เฉพาะ ผลงานชุดนี้แสดงถึงความเชี่ยวชาญด้านการเรียบเรียงเสียงประสานขั้นสูงในการสร้างงานที่ผสมผสานความเป็นไทยและตะวันตกได้อย่างงดงาม

การเผยแพร่ผลงานการเรียบเรียงเสียงประสานเพลงไทยสำหรับเปียโนของ พันเอก ชูชาติ พิทักษากร เดี่ยวเปียโนโดย ณัชชา พันธุ์เจริญ

เพลง **"เขมรไทรโยค"** พันเอก ชูชาติ พิทักษากร เรียบเรียงไว้เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๔ ออกแสดงเป็นครั้งแรกในรายการ "ดนตรีวิจารณ์" ทางสถานีโทรทัศน์กองทัพบก ช่อง ๗ เมื่อวันที่ ๒๖ ธันวาคม ๒๕๑๔ ต่อมาออกรายการ "ยุวทัศน์" ทางสถานีโทรทัศน์ช่อง ๙ เมื่อวันที่ ๗ พฤศจิกายน ๒๕๒๐ ออกรายการ "มนุษยสัมพันธ์" ทางสถานีโทรทัศน์ช่อง ๙ เมื่อวันที่ ๑๔ พฤษภาคม ๒๕๒๑

เมื่อวันที่ ๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๒๓ ณัชชา พันธุ์เจริญ ในฐานะนักเรียนทุนรัฐบาลไทย สาขาดนตรี เดี่ยวเปียโนเพลงเขมรไทรโยค และเพลงลาวดวงเดือน ถวายสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ และสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร ในงานที่สถานทูตไทยจัดถวายพระเกียรติ ที่กรุงวอชิงตัน ดี.ซี. ต่อมาเมื่อกลางปี พ.ศ. ๒๕๒๖ ออกแสดงในรายการ "กังสดาล" ทางสถานีโทรทัศน์กองทัพบก ช่อง ๗

เพลง **"ลาวดวงเดือน"** พันเอก ชูชาติ พิทักษากร เรียบเรียงไว้เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๕ ออกแสดงเป็นครั้งแรกในรายการ "ดนตรีวิจารณ์" ทางสถานีโทรทัศน์กองทัพบก ช่อง ๗ ต่อมาบรรเลงถวายสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ในงาน "๗๒ ปีสตรีวิทยา" ที่หอประชุมโรงเรียนสตรีวิทยาเมื่อวันที่ ๒๒ ตุลาคม ๒๕๑๕ ออกรายการ "เยาวชนคนเก่ง" ทางสถานีโทรทัศน์ช่อง ๙ เมื่อเดือนเมษายน ๒๕๑๗ ออกรายการ "ยุวทัศน์" ทางสถานีโทรทัศน์ช่อง ๙ เมื่อวันที่ ๙ กรกฎาคม ๒๕๒๐

เมื่อวันที่ ๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๒๓ เดี่ยวเปียโนเพลงเขมรไทรโยค และเพลงลาวดวงเดือน ถวายสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ และ

สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร ที่กรุงวอชิงตัน ดี.ซี. ต่อมาเมื่อกลางปี พ.ศ. ๒๕๒๖ ออกแสดงในรายการ "กังสดาล" ทางสถานีโทรทัศน์กองทัพบก ช่อง ๗

เพลง **"ลาวแพน"** พันเอก ชูชาติ พิทักษากร เรียบเรียงไว้เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๕ ออกแสดงเป็นครั้งแรกในรายการ "ดนตรีวิจารณ์" ทางสถานีโทรทัศน์กองทัพบก ช่อง ๗ ต่อมาบรรเลงถวายสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ในงาน "๗๒ ปีสตรีวิทยา" ที่หอประชุมโรงเรียนสตรีวิทยา เมื่อวันที่ ๒๒ ตุลาคม ๒๕๑๕ ต่อมาเมื่อวันที่๑๖ มิถุนายน ๒๕๒๔ ออกแสดงที่หอศิลปพีระศรี ในช่วงกลางปี พ.ศ. ๒๕๒๖ ออกแสดงในรายการ "หนึ่งในร้อย" และรายการ "กังสดาล" ทางสถานีโทรทัศน์กองทัพบก ช่อง ๗

เพลง **"นกขมิ้น"** พันเอก ชูชาติ พิทักษากร เรียบเรียงไว้เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๖ ออกแสดงเป็นครั้งแรกในรายการ "ดนตรีวิจารณ์" ทางสถานีโทรทัศน์กองทัพบก ช่อง ๗ เมื่อเดือนธันวาคม ๒๕๑๖ ต่อมาเมื่อวันที่ ๒๓ สิงหาคม ๒๕๑๗ ออกแสดงที่ตึกมหิดล โรงพยาบาลรามาธิบดี ออกแสดงในรายการ "สังคีตภิรมย์" ทางสถานีโทรทัศน์ช่อง ๙ เมื่อวันที่ ๑๙ เมษายน ๒๕๒๐ ขับร้องโดยนายแพทย์เอื้อพงษ์ จตุรธำรง ออกรายการ "มนุษยสัมพันธ์" ทางสถานีโทรทัศน์ช่อง ๙ เมื่อวันที่ ๑๔ พฤษภาคม ๒๕๒๑ และออกแสดงในรายการ "สังคีตภิรมย์" ทางสถานีโทรทัศน์ช่อง ๙ เมื่อวันที่ ๒๑ พฤศจิกายน ๒๕๒๑ ต่อมาเมื่อวันที่ ๑๖ มิถุนายน ๒๕๒๔ ออกแสดงที่หอศิลปพีระศรี และในช่วงกลางปี พ.ศ. ๒๕๒๖ ออกแสดงในรายการ "กังสดาล" ทางสถานีโทรทัศน์กองทัพบก ช่อง ๗

เพลง **"สารถี"** พันเอก ชูชาติ พิทักษากร เรียบเรียงไว้เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๗ ออกแสดงเป็นครั้งแรกถวายสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี

พระบรมราชินี ณ โรงละครแห่งชาติเมื่อวันที่ ๒๓ ธันวาคม ๒๕๑๗ ในการแสดงจุลดุริยางค์กองทัพเรือ ซึ่งสมาคมครูและผู้ปกครองสตรีวิทยาจัดขึ้น ต่อมาแสดงในรายการ “ดนตรีวิจารณ์” ทางสถานีโทรทัศน์กองทัพบก ช่อง ๗ เมื่อวันที่ ๗ มกราคม ๒๕๑๘ และเมื่อวันที่ ๑๘ ตุลาคม ๒๕๒๐ ออกรายการ “สังคีตภิรมย์” ทางสถานีโทรทัศน์ช่อง ๙ ขับร้องโดยนายแพทย์พูนพิศ อมาตยกุล

เมื่อกลางปี พ.ศ. ๒๕๒๖ คณะแพทย์สมาคมต่อมไร้ท่อแห่งประเทศไทยได้จัดแสดงคอนเสิร์ตผลงานเพลงเปียโนที่เรียบเรียงเสียงประสานโดย พันเอก ชูชาติ พิทักษากร ที่โรงแรมบางกอกพาเลซ รายการแสดงประกอบด้วยเพลงโสมส่องแสง (สามชั้น) เพลงเขมรไทรโยค ขับร้องโดยแพทย์หญิงศิริรัตนา วนิชชานนท์ เพลงนกขมิ้น (สามชั้น) ขับร้องโดยนายแพทย์เอื้อพงษ์ จตุรธำรง เพลงลาวแพน ขับร้องโดย นายแพทย์พูนพิศ อมาตยกุล เพลงสารถี (สามชั้น) ขับร้องโดย นายแพทย์พูนพิศ อมาตยกุล และเพลงลาวดวงเดือน ขับร้องโดยนายแพทย์ชิษณุ พันธุ์เจริญ เครื่องประกอบจังหวะโดย อานันท์ นาคคง ปิยะนุช นาคคง และอุดม ชุ่มบูชา

คอนเสิร์ตเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๒๖ เป็นคอนเสิร์ตเปียโนเพลงไทยของอาจารย์ชูชาติครั้งสุดท้ายก่อนที่จะแสดงอีกครั้งหนึ่งในวันที่ ๔ มีนาคม ๒๕๕๔ ซึ่งได้ทิ้งช่วงการแสดงเป็นเวลาร่วม ๓๐ ปี

ประวัติผู้แสดง

นักเปียโน

ศาสตราจารย์ ดร. ณัชชา พันธุ์เจริญ

เรียนเปียโนกับครูสุมิตรา สุจริตกุล พันเอก ชูชาติ พิทักษากร และครูวิชรินี พุธศุกร์ เรียนซอสามสายกับพระยาภูมีเสวิน และศาสตราจารย์อุดม อรุณรัตน์ ได้รับทุนรัฐบาลไทยศึกษาที่ประเทศสหรัฐอเมริกา จบปริญญาตรีด้านการแสดงเปียโน ปริญญาโทและปริญญาเอกด้านทฤษฎีดนตรี ปัจจุบันเป็นหัวหน้าสาขาวิชาดุริยางคศิลป์ตะวันตก คณะศิลปกรรม-ศาสตร์ จุฬาฯ ภาคีสมาชิกแห่งราชบัณฑิตยสถาน กรรมการสภาวิจัยแห่งชาติ กรรมการวิชาการของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ฯลฯ มีผลงานตำราทฤษฎีดนตรีหลายเล่มซึ่งใช้กันแพร่หลายทั่วประเทศ เขียนพจนานุกรมศัพท์ดุริยางคศิลป์และหนังสือหลากหลายรูปแบบ

นักร้อง

ศาสตราจารย์ นายแพทย์พูนพิศ อมาตยกุล

ศาสตราจารย์สาขาดนตรีคนแรกของมหาวิทยาลัยมหิดล เคยเป็นอาจารย์แพทย์ผู้เชี่ยวชาญด้านโสต ศอ นาสิก แห่งโรงพยาบาลรามาธิบดี มหาวิทยาลัยมหิดล เป็นศิษย์ดนตรีของครูเทวาประสิทธิ์ พาทยโกศล ครูแช่มช้อย ดุริยพันธุ์ เขียนบทความและหนังสือเป็นจำนวนมากเกี่ยวกับดนตรีไทย ประวัติศิลปินเพลงไทยและไทยสากล ได้รับโปรดเกล้าฯ เป็น

ราชบัณฑิตกิตติมศักดิ์ ได้รับพระราชทานปริญญาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาดุริยางคศาสตร์ จากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มีผลงานออกแสดงและบันทึกเสียงการขับร้องเพลงไทยเป็นจำนวนมาก เป็นปูชนียบุคคลนักวิจัยผู้รอบรู้ในศาสตร์ดุริยางคศิลป์ของประเทศ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ประพจน์ อัศววิรุฬหการ

จบการศึกษาอักษรศาสตรบัณฑิต (เกียรตินิยมอันดับหนึ่ง) สาขาภาษาตะวันออกจากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้รับพระราชทานทุนอานันทมหิดลไปศึกษาต่อด้านพุทธศาสน์ศึกษาที่ประเทศสหรัฐอเมริกา เป็นผู้เชี่ยวชาญด้านภาษาบาลี ภาษาสันสกฤต พระไตรปิฎกฉบับภาษาจีน และพระพุทธศาสนาในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เรียนขับร้องกับครูเจริญใจ สุนทรวาทิน เคยเป็นนักร้องชมรมดนตรีไทยของสโมสรนิสิตจุฬาฯ มีผลงานการขับร้องเพลงไทยอย่างต่อเนื่อง ปัจจุบันเป็นคณบดีคณะอักษรศาสตร์ จุฬาฯ

ดร. ดุษฎี สว่างวิบูลย์พงศ์

จบการศึกษาศิลปกรรมศาสตรบัณฑิต (เกียรตินิยมอันดับหนึ่ง) สาขาดุริยางคศิลป์ไทยจากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้รับทุนศึกษาต่อด้านมานุษยวิทยาดนตรี ณ School of Oriental and African Studies, University of London เรียนซออู้กับครูฉลวย จิยะจันทน์ เรียนจะเข้กับครูระดี วิเศษสุรการ เรียนขับร้องกับอาจารย์เจริญใจ สุนทรวาทิน มีผลงานการขับร้องเพลงไทยออกแสดงและบันทึกเสียงเป็นจำนวนมาก ปัจจุบันเป็นอาจารย์คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

ชัยทัต โสพระขรรค์

จบการศึกษาศิลปกรรมศาสตรบัณฑิต สาขาดุริยางคศิลป์ไทย จากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เรียนขับร้องเพลงไทยกับอาจารย์สุดจิตต์ ดุริยประณีต ผู้ช่วยศาสตราจารย์ยมโดย เพ็งพงศา อาจารย์อัมพร โสวัตร และผู้ช่วยศาสตราจารย์บุษยา ชิตท้วม ต่อมาศึกษากลวิธีการขับร้องเพลงไทยเพิ่มเติมกับอาจารย์ณัฐวิภา มูลธรรมเกณฑ์ เคยได้รับรางวัลชนะเลิศพระราชทานจากการประกวดขับร้องเพลงไทยรายการ "ประลองเพลงประเลงมโหรี" รางวัลชนะเลิศประทานจากการประกวดเพลงกล่อมลูก "มหิดล–วันแม่" และรางวัลชนะเลิศจากการประกวดดนตรีไทยระดับประชาชน มหาวิทยาลัยรามคำแหง ปัจจุบันได้รับทุนจากบัณฑิตวิทยาลัยศึกษาต่อในระดับมหาบัณฑิต สาขาดุริยางคศิลป์ไทย และศึกษาอาศรมวิชาขับร้องเพลงไทยกับอาจารย์บุญชู รอดประสิทธิ์

นักดนตรีเครื่องประกอบจังหวะ

อาจารย์อานันท์ นาคคง

ศิษย์สำนักดนตรีไทยพาทยโกศลและศิลปบรรเลง จบการศึกษาศิลปกรรมศาสตรบัณฑิต (เกียรตินิยมอันดับหนึ่ง) สาขาดุริยางคศิลป์ไทย จากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้รับทุนจุฬาฯ ศึกษาต่อด้านมานุษยวิทยาดนตรี ณ School of Oriental and African Studies, University of London เป็นผู้ก่อตั้งและหัวหน้าวงดนตรี "กอไผ่" เป็นสมาชิกวง "ฟองน้ำ" ฯลฯ มีผลงานวิชาการด้านดนตรีและวัฒนธรรมโดยเน้นพื้นที่อุษาคเนย์ มีผลงานการประพันธ์เพลงและ sound design ละครเวทีและนาฏศิลป์เป็นจำนวนมาก ปัจจุบันเป็นอาจารย์คณะดุริยางคศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

ประสาร วงศ์วิโรจน์รักษ์

ศิษย์สำนักศิลปบรรเลง จบการศึกษาศิลปกรรมศาสตรบัณฑิต (เกียรตินิยมอันดับหนึ่ง) สาขาดุริยางคศิลป์ไทยจากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มีฝีมือรอบด้านทั้งดีดสีตีเป่าและมีความเชี่ยวชาญการเทียบเสียงเครื่องดนตรีไทยในระดับผู้นำของวงการ ร่วมก่อตั้งวงดนตรี "กอไผ่" ร่วมงานกับวง "ฟองน้ำ" เป็นโปรดิวเซอร์งานมหกรรมดนตรีและการแสดงแสงเสียงจำนวนมาก มีผลงานประพันธ์เพลงไทยออกเผยแพร่สู่สาธารณชนเป็นประจำ ปัจจุบันเป็นศิลปินอิสระและเจ้าของพื้นที่สังคมดนตรีไทยออนไลน์ www.siammusica.com

ปิยะนุช นาคคง ศกุนตนาค

ศิษย์ดนตรีไทยบ้านบางลำพู มีความสามารถร้องรำทำเพลงและงานทัศนศิลป์ไทยประเพณี จบการศึกษาครุศาสตรบัณฑิต (ดนตรีศึกษา) จากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย บุกเบิกทำงานสื่อวัฒนธรรมหลายแขนงทั้งรายการสารคดีวัฒนธรรมสัญจรทางโทรทัศน์และวิทยุ ก่อตั้งพิพิธภัณฑ์ของจิ๋ว เป็นเลขาธิการมูลนิธิเพื่อพิพิธภัณฑ์ไทยและเป็นกำลังสำคัญในการจัดตั้งองค์กรเครือข่ายพิพิธภัณฑ์จำนวนกว่า ๑,๐๐๐ แห่ง เคยเป็นที่ปรึกษารัฐมนตรีกระทรวงวัฒนธรรมและเป็นอนุกรรมาธิการศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม สภาผู้แทนราษฎร

ข้อเขียนพิเศษเรื่อง **เรียนเปียโนกับอาจารย์ชูชาติ**

เขียนโดย ณัชชา พันธุ์เจริญ

ดิฉันโชคดีที่ได้เรียนเปียโนกับอาจารย์ชูชาติตั้งแต่ ๑๑ ขวบจนถึงตอนสอบเข้าจุฬาฯ เรียนกับอาจารย์ชูชาติสัปดาห์ละ ๒ ชั่วโมงติดต่อกันทั้งทฤษฎีและปฏิบัติ

นักเรียนเปียโนส่วนใหญ่ในสมัยนั้นนิยมเรียนกับครูซึ่งเป็นนักเปียโนคอนเสิร์ตที่มีชื่อเสียงหลายคน แต่ดิฉันได้เรียนกับอาจารย์ชูชาติเพราะคุณตากับคุณแม่ชื่นชมอาจารย์ชูชาติอย่างยิ่งผ่านทางรายการ "ดนตรีวิจารณ์" ทางสถานีโทรทัศน์กองทัพบก ช่อง ๗ โดยเฉพาะในเรื่องของการเรียบเรียงเพลงไทยสำหรับเครื่องดนตรีสากล

นักเรียนเกือบทั้งหมดของอาจารย์เรียนเครื่องสายเป็นหลักซึ่งสมัยนั้นก็คือ ไวโอลิน ส่วนวิโอล่าเพิ่งเป็นที่นิยมมากขึ้นในภายหลัง ดิฉันจึงมีประวัติที่ไม่เหมือนใคร คือ เรียนเปียโนกับอาจารย์ชูชาติ ซึ่งกลายเป็นข้อได้เปรียบหลายประการและเป็นจุดเด่นของประวัติการเรียนดนตรีของดิฉัน มักมีคนตั้งคำถามเสมอว่า ทำไมเรียนเปียโนกับอาจารย์ชูชาติ อาจารย์ไม่ใช่นักเปียโนในสายตาของคนทั่วไป แต่ความจริงอาจารย์เล่นเปียโนได้ดี เล่นแบบด้นสดด้วยปฏิภาณได้ดีด้วย

ในการเรียนเปียโนกับอาจารย์ชูชาติ อาจารย์แบ่งเวลาให้กับเพลงคลาสสิกตามมาตรฐานสากลเป็นเวลา ๑ ชั่วโมง และเพลงไทยอีก ๑ ชั่วโมง

ต้องเล่นสเกลและแบบฝึกหัดของฝรั่งอย่างเป็นระบบ อาจารย์เน้นการฝึกเทคนิคนิ้วให้แข็งแกร่งตามวิธีการแบบรัสเซีย มีแบบฝึกนิ้วเป็นจำนวนมากที่สามารถฝึกได้โดยไม่ต้องใช้เปียโน ดิฉันติดนิสัยที่จะแอบฝึกนิ้วให้แข็งแรงทุกเมื่อ โดยเฉพาะเวลาเรียนหนังสือ ถ้ามือว่างอยู่ก็จะเอามือไว้ใต้โต๊ะแล้วฝึกนิ้วแบบต่าง ๆ ที่อาจารย์สอน พยายามฝึกให้นิ้วทั้งสิบเก่งเท่ากัน นิ้วไหนอ่อนแอก็ต้องใช้เวลาในการฝึกมากขึ้น อาจารย์สอนให้เล่นเปียโนตามธรรมชาติ รู้จักการจัดวางพลังนิ้วไม่ให้เกร็ง ต้องรู้สึกทุกครั้งที่สัมผัสคีย์ ต้องออกกำลังกายอย่างสม่ำเสมอ เช่น การเล่นเทนนิสและการว่ายน้ำเพื่อเสริมพลังในการเล่นดนตรี อาจารย์จะเตือนเรื่องการออกกำลังกายให้แข็งแรง

เนื่องจากดิฉันเรียนดนตรีไทยด้วย คือ สีซอสามสายซึ่งเรียนทุกสัปดาห์เช่นกัน อาจารย์ชูชาติจึงเห็นว่าน่าจะใช้ศักยภาพด้านดนตรีไทยมาใช้เล่นเปียโนเพลงไทยด้วย อาจารย์เองก็เคยเป็นนักออร์แกนเล่นเพลงไทยมาก่อน

ดิฉันหลงใหลเสียงเพลงไทยของอาจารย์ ทำให้ไม่อยากไปเรียนกับอาจารย์คนอื่น อาจารย์ชูชาติต่อเพลงไทยให้อย่างจริงจัง สนุกและมีความสุขมาก อาจารย์ต่อเพลงแบบท่องจำเหมือนต่อเพลงของดนตรีไทยต่อให้ทีละวรรค วรรคสั้น ๆ ทีละมือ แล้วรวมเล่นพร้อมกันสองมือ เมื่อดิฉันจำได้ก็ให้กลับไปซ้อมที่บ้านทั้งสัปดาห์ ในการเรียนครั้งต่อไปก็จะย้อนทบทวนและเกลาของเก่าที่เรียนไปเมื่อครั้งที่แล้ว ขัดเกลาให้วิจิตรจนถูกใจทั้งอาจารย์และลูกศิษย์ อาจารย์มักถามว่า "ชอบหรือยัง" ถ้ายังไม่ถูกใจอาจารย์ก็คิดใหม่ให้ทันที หลายครั้งที่ดิฉันพอใจแล้วแต่ยังไม่ถูกใจอาจารย์ก็ต้องแก้ไขจนถึงจุดที่อาจารย์และลูกศิษย์พอใจ สิ่งที่ยากสำหรับดิฉันคือเมื่อท่องจำได้เป็นอย่างดีแล้ว อาจารย์ขอแก้ไขในภายหลัง ทำให้ต้องจัดระบบ

ความจำใหม่

เนื่องจากการเรียนการสอนเพลงไทยของอาจารย์ชูชาติเป็นการต่อเพลงแบบท่องจำ ทำให้ไม่ได้บันทึกโน้ตไว้เลย อาจารย์อาจมีกระดาษร่างในแต่ละครั้งของการสอน แต่ไม่ได้รวบรวมไว้อย่างเป็นกิจจะลักษณะ ด้วยคุณค่าของบทเพลงที่อาจารย์ทุ่มเทเรียบเรียงให้เป็นอย่างดี และถ่ายทอดให้ดิฉันแต่เพียงผู้เดียว ทำให้ตระหนักอยู่ตลอดเวลาว่า เราจะลืมเพลงชุดนี้ไม่ได้ แม้กาลเวลาจะผ่านไปนานแสนนาน ดิฉันยังจำเพลงได้ทุกตัวโน้ต ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาได้จัดเวลาซ้อมเพลงไทยของอาจารย์ชูชาติ ช่วงที่อยู่เมืองนอก ๗ ปีก็ซ้อม ช่วงที่กลับมาเมืองไทยไม่ว่าจะมีงานอื่นในหน้าที่ถาโถมมากเพียงใดก็ยังซ้อม จึงยังเล่นได้และสามารถออกแสดงได้ในวันนี้ ในโอกาสพิเศษที่สุดของชีวิตอาจารย์และเหล่าสานุศิษย์คือ โอกาสที่อาจารย์ได้รับการยกย่องเชิดชูเกียรติให้เป็นศิลปินแห่งชาติ

เมื่อดิฉันอายุมากขึ้นก็เริ่มกังวลว่าผลงานชุดนี้ซึ่งเป็นสมบัติของชาติจะสูญหาย จึงมีโครงการที่จะบันทึกโน้ตให้เรียบร้อยและบันทึกเสียงเพื่อคนรุ่นหลัง ไม่เคยคิดจะออกแสดงสดเพราะดิฉันอายุมากแล้ว ห่างเหินเวทีมาเกือบ ๓๐ ปี การขึ้นเวทีในวัย ๕๓ ปีเป็นเรื่องยาก แต่ยังไม่ทันได้เริ่มโครงการที่ตั้งใจไว้ อาจารย์ก็ได้เป็นศิลปินแห่งชาติ ต้องแสดงผลงานต่อสาธารณชน ผลงานการแสดงสดในวันนี้และแผ่นบันทึกเสียงที่ระลึกจึงจัดทำขึ้นอย่างฉุกละหุกเพื่อร่วมในกิจกรรมสัปดาห์ศิลปินแห่งชาติ

การแสดงเดี่ยวเปียโนในวันนี้ไม่ใช่การแสดงอวดฝีมือของนักเปียโน แต่เป็นการนำเสนอผลงานการเรียบเรียงเพลงไทยของศิลปินแห่งชาติ ให้สาธารณชนประจักษ์ถึงความสามารถของอาจารย์ชูชาติ เป็นผลงานส่วนหนึ่งซึ่งแทบไม่มีใครในปัจจุบันรู้จักหรือได้เคยสัมผัสมาก่อน

อาจารย์ชูชาติเป็นบุคคลสำคัญที่ลิขิตเส้นทางเดินชีวิตของดิฉัน อาจารย์สร้างบุคลากรสำคัญด้านดนตรีให้กับประเทศเป็นจำนวนมาก ดิฉันเป็นหนึ่งในนั้น อาจารย์ให้ความเชื่อมั่นตอนที่จะเลือกคณะสอบเข้ามหาวิทยาลัยซึ่งเป็นช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อสำคัญของชีวิต อาจารย์แนะนำให้ดิฉันเลือกเรียนดนตรีเป็นอาชีพเพราะยังมีคนเรียนน้อย อีกทั้งมีศักยภาพพอที่จะเรียนได้ สังคมสมัยนั้นไม่ยอมรับการเรียนดนตรีเป็นอาชีพ ต้องฝ่าฟันอุปสรรคและปฏิบัติสวนกระแสกับค่านิยม ในที่สุดด้วยแรงผลักดันจากอาจารย์ชูชาติจึงตัดสินใจสอบเข้าคณะครุศาสตร์ จุฬาฯ วิชาเอกดนตรี ซึ่งอาจารย์ชูชาติเป็นอาจารย์พิเศษสอนอยู่ที่นั่น เรียนได้ปีเดียวก็สอบชิงทุนรัฐบาลไทย (ทุน ก.พ.) ไปเรียนดนตรีที่ประเทศสหรัฐอเมริกาได้เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๒๑ ดีใจที่เชื่ออาจารย์เพราะการตัดสินใจในครั้งนั้นทำให้มีวันนี้

สิ่งที่ได้ซึมซับจากอาจารย์ชูชาตินอกเหนือจากความรู้มหาศาลคือความเป็นครู อาจารย์ไม่เคยดุ แต่เราจะเกรงใจ ตั้งใจเรียนเพราะไม่อยากให้อาจารย์เสียใจ อาจารย์มีกิริยาวาจาเป็นผู้ดี เป็นสุภาพบุรุษ ไม่ใช้อารมณ์ มีวิธีการโน้มน้าวและพูดให้เราเห็นความสำคัญของดนตรี ให้เห็นความสำคัญของการทำงานหนัก ซื่อสัตย์กับงานทุกชิ้น ทำงานโดยไม่หวังลาภยศสรรเสริญ ซึ่งเป็นแนวทางที่ดิฉันยึดถือเป็นแบบอย่างมาจนทุกวันนี้

นอกจากอาจารย์จะเตือนให้ซ้อมดนตรีอย่างจริงจังแล้ว อาจารย์เน้นเสมอให้ตั้งใจเรียนหนังสือให้ดี ดนตรีไม่เคยทำให้ดิฉันเสียการเรียน ก่อนสอบเข้ามหาวิทยาลัย ๖ เดือน อาจารย์ให้หยุดเรียนดนตรีชั่วคราวเพื่อมุ่งมั่นสอบในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายให้ได้คะแนนติดอันดับนักเรียนที่สอบได้คะแนนยอดเยี่ยมของประเทศ ซึ่งดิฉันก็ไม่ทำให้อาจารย์ผิดหวัง เมื่อเป็นนักเรียนติดบอร์ดของประเทศจึงมีสิทธิ์สมัครสอบชิงทุนรัฐบาลไทยไปเมืองนอก ดิฉันได้รับทุนนี้เรียนดนตรีที่ประเทศสหรัฐอเมริกาตั้งแต่

ปริญญาตรีจนจบปริญญาเอก เรียนจบแล้วกลับมาเป็นอาจารย์ที่คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาฯ เป็นวิถีชีวิตที่อาจารย์วางไว้ให้เป็นอย่างดี

เมื่อไปเรียนในต่างประเทศ อาจารย์แนะนำให้เรียน Piano Performance เป็นวิชาเอก ดิฉันก็เรียนจนจบปริญญาตรี แต่พอต้องเรียนต่อในระดับที่สูงขึ้นดิฉันขออนุญาตอาจารย์เปลี่ยนวิชาเอกเป็น Music Theory เพราะทนการซ้อมหนักไม่ไหว ประกอบกับเป็นคนชอบเรียนหนังสือมากกว่าซ้อมดนตรี จึงหันมาเรียนด้านวิชาการ ซึ่งอาจารย์ก็พูดแค่ว่า "เรียนอะไรก็ได้ที่ทำให้เรามีความสุข แต่อย่าทิ้งเปียโน"

ในที่สุดดิฉันก็ผันตัวเองมาเป็นนักวิชาการด้านดนตรีตั้งแต่กลับจากเมืองนอกในปี พ.ศ. ๒๕๒๘ คนรุ่นใหม่ไม่เคยเห็นดิฉันเล่นเปียโน แต่รู้จักดิฉันผ่านตัวอักษร ดิฉันเขียนตำราเขียนหนังสือเป็นจำนวนมาก อาจารย์ชูชาติดีใจทุกครั้งเมื่อได้รับหนังสือเล่มใหม่ เราจะคุยกันสนุกเรื่องหนังสือเล่มใหม่ ดิฉันจะมอบหนังสือที่ออกจากโรงพิมพ์ให้อาจารย์ชูชาติเป็นคนแรกเสมอ

วันหนึ่งอาจารย์บอกว่า "เห็นหนังสือของเจี๊ยบวางเต็มไปหมดที่ศูนย์หนังสือ ครูสะใจจริง ๆ" ยังจำได้ว่าอาจารย์หัวเราะเสียงดัง สะใจเพราะนี่คือผลผลิตของอาจารย์โดยแท้ ทุกตัวอักษรที่เรียงร้อยอยู่ในหนังสือทุกเล่มสะท้อนจิตวิญญาณของอาจารย์ชูชาติ แม้ดิฉันจะได้เรียนกับครูดนตรีเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะในต่างประเทศ แต่ผู้ที่มีอิทธิพลเหนือความคิด เหนือความเป็นตัวตนของดิฉันก็คือ อาจารย์ชูชาติ ความเป็นสากลที่ผสมผสานกันอย่างลงตัวกับความเป็นไทยที่ฝังรากลึกอยู่ในตัวดิฉันล้วนซึมซับมาจากอาจารย์ชูชาติทั้งสิ้น จึงพูดได้อย่างเต็มปากว่า ดิฉันเป็นศิษย์ก้นกุฏิของอาจารย์ ภูมิใจที่สุดเวลาเขียนประวัติตัวเองว่า **เรียนเปียโนกับอาจารย์ชูชาติ**

บทความพิเศษเรื่อง **ทางเดี่ยวเปียโนในเพลงไทย**

เขียนโดย ณัชชา พันธุ์เจริญ

(เคยตีพิมพ์ในวารสารราชบัณฑิตยสถาน
ปีที่ ๓๐ ฉบับที่ ๒ พ.ศ. ๒๕๔๘ หน้า ๕๔๐-๕๕๓)

เพลงเดี่ยว

เพลงเดี่ยวคือบทเพลงสำหรับการปฏิบัติเครื่องดนตรีชิ้นใดชิ้นหนึ่งเพียงชิ้นเดียว บทเพลงที่จะเรียกว่าเพลงเดี่ยวได้ต้องเป็นบทเพลงในระดับยากสำหรับนักดนตรีฝีมือดี ต้องเป็นบทเพลงที่ใช้อวดทักษะขั้นสูงซึ่งใช้แสดงบนเวทีได้ และต้องเป็นบทเพลงที่มีคุณค่าในเชิงการประพันธ์เพลง กล่าวคือ บทเพลงต้องมีโครงสร้างถูกต้องตามกระบวนการประพันธ์เพลง มีความสมบูรณ์ในเนื้อหา มีไวยากรณ์ดนตรีตามแบบแผน มีสำนวนดนตรีที่เหมาะสมกับเครื่องดนตรีเดี่ยวพร้อมทั้งกลเม็ดเด็ดพรายที่สรรค์สร้างขึ้นเป็นบทเพลงที่นักดนตรีสามารถแสดงออกถึงลีลาและอารมณ์อย่างชัดเจนและสามารถสื่อสารกับผู้ฟังได้ สำหรับเพลงเดี่ยวที่จะได้รับความนิยมหรือมีความเป็นอมตะนั้นต้องมีความไพเราะด้วย มิใช่บทเพลงที่มุ่งแสดงโวหารหรือมุ่งแต่จะอวดกลเม็ดที่ซับซ้อนเท่านั้น

ในวัฒนธรรมดนตรีของชาติที่เจริญแล้วจะมีการแต่งเพลงเดี่ยวสำหรับเครื่องดนตรี เช่น ในวัฒนธรรมดนตรีของไทย จีน อินเดีย ญี่ปุ่น และ

ในวัฒนธรรมดนตรีของประเทศในแถบตะวันตก ฯลฯ เพลงเดี่ยวของแต่ละวัฒนธรรมจะมีเอกลักษณ์เฉพาะตัวที่แสดงความเป็นชาติของตน กล่าวคือ เป็นเพลงเดี่ยวสำหรับเครื่องดนตรีเฉพาะของชาตินั้น ๆ เป็นเพลงเดี่ยวที่มีกลอนเพลงเฉพาะของชาตินั้น ๆ และเป็นเพลงเดี่ยวที่สามารถสะท้อนอารยธรรมเฉพาะของชาตินั้น ๆ ได้เป็นอย่างดี

ในวัฒนธรรมดนตรีตะวันตก เพลงเดี่ยวไม่ว่าจะต้องใช้ชั้นเชิงในการปฏิบัติขั้นสูงมากน้อยเพียงใด ถ้าผู้แต่งระบุว่าเป็นเพลงเดี่ยว ก็จะถือว่าเพลงนั้นอยู่ในประเภทเพลงเดี่ยวทั้งสิ้น สำหรับในวัฒนธรรมดนตรีไทยได้มีการแยกแยะระหว่างเพลงเดี่ยวกับเพลงสำหรับเล่นคนเดียว กล่าวคือ บทเพลงที่จะเรียกว่าเพลงเดี่ยวได้ต้องมีชั้นเชิงขั้นสูงในระดับที่เป็นที่ยอมรับในวงการดนตรี และต้องเป็นเพลงที่จัดประเภทไว้ในกลุ่มเพลงเดี่ยวด้วย ส่วนใหญ่เป็นเพลงในอัตราสามชั้น เพราะสามารถขยายความ ประดิษฐ์ลวดลาย และสร้างความสลับซับซ้อนได้ เช่น เพลงพญาโศก เพลงนกขมิ้น ถ้าไม่เข้าเกณฑ์ข้างต้นแล้วนำมาเดี่ยวเครื่องดนตรีจะเรียกว่า เพลงสำหรับเล่นคนเดียวซึ่งส่วนใหญ่เป็นเพลงในอัตราสองชั้น รวมถึงเพลงประเภทเพลงเถาบางบท และเพลงประเภทเพลงตับบางบท เช่น เพลงโสมส่องแสง (เถา) เพลงตับวิวาหพระสมุทร อย่างไรก็ตาม ในความเห็นส่วนตัว เพลงที่นำมาเล่นเดี่ยวเครื่องดนตรีจะถือเป็นเพลงเดี่ยวถ้ามีกลเม็ดในระดับหนึ่ง และเรียกการเล่นเครื่องดนตรีเพียงคนเดียวว่า การเดี่ยวเครื่องดนตรีทั้งสิ้น

เพลงเดี่ยวของดนตรีตะวันตก

บทเพลงสำหรับเดี่ยวเครื่องดนตรีของทางตะวันตกจะเขียนโดยนักแต่งเพลงหรือนักแต่งเพลงที่บรรจงแต่งขึ้นอย่างประณีต มีการบันทึกโน้ตพร้อมทั้งรายละเอียดเพื่อให้นักดนตรีสามารถเล่นได้จากการอ่านโน้ตเพลง

นอกเหนือจากสิ่งที่นักแต่งเพลงสื่อในโน้ตเพลงแล้ว นักดนตรีต้องตีความเองด้วยโดยอาศัยประสบการณ์และความเห็นส่วนตัวประกอบ เช่น การแบ่งประโยคเพลง ระดับความเบาความดัง รายละเอียดในการสร้างเสียงของตัวโน้ตแต่ละตัว ความเชื่อมโยงจากโน้ตสู่โน้ต ความเชื่อมโยงจากประโยคสู่ประโยค ฯลฯ และยังต้องใช้วิจารณญาณในการเล่นให้ได้ตามโน้ตเพลงทั้งทำนอง จังหวะ และรายละเอียดทุกแง่มุม เช่น การเลือกใช้นิ้ว การเลือกใช้คันชัก การวางมือ การวางนิ้ว ฯลฯ เพื่อให้ตนเองสามารถเล่นได้ง่ายที่สุด ซึ่งเป็นการเลือกวิธีการเฉพาะตน บางครั้งพบว่า บรรณาธิการของสำนักพิมพ์โน้ตเพลงจะเพิ่มเติมรายละเอียดเหล่านี้ให้ บรรณาธิการเหล่านี้มักเป็นนักดนตรีที่มีชื่อเสียง หรืออาจเป็นผู้รู้ด้านดนตรีซึ่งได้รับการยอมรับ

ในดนตรีคลาสสิกของตะวันตกเรียกบทบรรเลงเดี่ยวว่า โซนาตา (sonata) หมายถึง บทเพลงสำหรับเดี่ยวเครื่องดนตรี ประกอบด้วยหลายท่อนในอัตราความเร็วและลีลาต่าง ๆ กัน ถ้าเป็นการเดี่ยวเครื่องดนตรีที่ไม่ใช่เปียโนหรือกีตาร์ มักมีเปียโนบรรเลงประกอบ เพลงเดี่ยวในดนตรีตะวันตกถือเป็นบทเพลงขนาดใหญ่ มีแบบแผนและโครงสร้างซับซ้อน มีมาตรฐานระดับสูง จัดอยู่ในรูปแบบทางสังคีตลักษณ์ที่มีหลายท่อน

ในวัฒนธรรมดนตรีตะวันตกไม่มีธรรมเนียมของการเปลี่ยนหรือปรับบทเพลงที่นักแต่งเพลงได้บรรจงแต่งไว้แล้วอย่างพิถีพิถัน เพลงเดี่ยวของนักแต่งเพลงคลาสสิกไม่มีทางซึ่งพบในดนตรีไทย เพราะนักแต่งเพลงคลาสสิกได้บันทึกโน้ตกำหนดไว้ครบถ้วนแล้ว เว้นแต่ช่วงเดี่ยวท้ายท่อนแรกของบทเพลงประเภทคอนแชร์โต ซึ่งในช่วงต้นของยุคคลาสสิก นักแต่งเพลงจะเว้นช่วงไว้ให้ผู้เดี่ยวได้มีโอกาสเล่นด้นสดบนคอร์ดที่ห้า ซึ่งเป็นคอร์ดสุดท้ายที่วงดุริยางค์ส่งให้ผู้เดี่ยวเครื่องดนตรี ผู้เดี่ยวก็จะนำหน่วยย่อยของทำนองที่ได้นำเสนอก่อนหน้านั้นมาเป็นวัตถุดิบสำคัญในการด้นสด ในเวลา

ต่อมานักแต่งเพลงคนอื่นหรือนักดนตรีบางคนก็อาจแต่งช่วงเดี่ยวท้ายท่อนไว้แล้วพร้อมกับบันทึกโน้ตไว้ด้วย หรือนักแต่งเพลงผู้เป็นเจ้าของเพลงก็อาจแต่งช่วงเดี่ยวไว้ด้วยเช่นกัน คอนแชร์โตบางบทอาจมีช่วงเดี่ยวที่แต่งไว้หลายรูปแบบโดยนักแต่งเพลงผู้เป็นเจ้าของเพลงหรือนักแต่งเพลงคนอื่นหรือนักดนตรี ซึ่งสามารถอนุโลมเรียกช่วงเดี่ยวเหล่านี้ได้ว่า ทาง เช่น ช่วงเดี่ยวทางของลุดวิก ฟาน เบโทเฟน (Ludwig van Beethoven; ค.ศ. ๑๗๗๐–๑๘๒๗) ช่วงเดี่ยวทางของแฟรูชโช บูโซนี (Ferruccio Busoni; ค.ศ. ๑๘๖๖–๑๙๒๔) ช่วงเดี่ยวดังกล่าวในบทเพลงประเภทคอนแชร์โตเกิดขึ้นก่อนที่วงดุริยางค์ทั้งวงจะรับและบรรเลงช่วงท้ายไปจนจบท่อน ในสูจิบัตรคอนเสิร์ตนิยมระบุว่านักดนตรีจะเล่นช่วงเดี่ยวทางของใคร อย่างไรก็ตาม ธรรมเนียมของการเปิดช่องไว้ให้นักดนตรีด้นสดเองไม่เป็นที่นิยมในเวลาต่อมา นักแต่งเพลงยุคคลาสสิกในระยะหลังนิยมแต่งช่วงเดี่ยวเองแล้วบันทึกโน้ตเพลงสำหรับช่วงเดี่ยวไว้ตายตัวโดยไม่เปิดโอกาสให้นักดนตรีเลือกทางอีกต่อไป

เพลงเดี่ยวของดนตรีไทย

เพลงเดี่ยวของดนตรีไทยต่างจากเพลงเดี่ยวคลาสสิกของตะวันตก คือ ในดนตรีไทยนอกจากจะมีผู้แต่งเพลงเดี่ยวแล้ว ยังต้องมีผู้คิดทางเดี่ยวเพื่อประดิษฐ์ทางเดี่ยวสำหรับเครื่องดนตรีแต่ละชนิด ทางเดี่ยวได้รับการถ่ายทอดจากครูไปยังศิษย์ด้วยวิธีการท่องจำจากรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง ในประเพณีปฏิบัติของดนตรีไทย ใช้วิธีการต่อเพลงด้วยการท่องจำ กลเม็ดเด็ดพรายในเพลงเดี่ยวของไทยมีความละเมียดละไมและซ่อนซ้อนในแต่ละจุดจนการบันทึกโน้ตสากลมิอาจเก็บรายละเอียดได้ การซ่อนซ้อน หมายถึง การซ่อนโน้ตลูกฆ้องในชั้นทำนองที่เรียงซ้อนกันอย่างแยบยล การบันทึกโน้ต

สากลสามารถใช้ได้ระดับหนึ่งเท่านั้นกับกลเม็ดเด็ดพรายขั้นต้นของดนตรีไทย อย่างไรก็ดี ด้วยความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี การบันทึกภาพและการบันทึกเสียงรวมถึงสื่อคอมพิวเตอร์สามารถใช้ได้ดีกับการเรียนการสอนเดี่ยวเครื่องดนตรีไทยมากกว่าการบันทึกโน้ตสากลตามแบบแผน

ทาง ในดนตรีไทย

คำว่า *ทาง* ในดนตรีไทย หมายถึง สำนวนดนตรีหรือกลอนเพลงในรูปแบบหนึ่งสำหรับเพลงใดเพลงหนึ่ง เพลงเดี่ยวในดนตรีไทยมีสำนวนดนตรีต่าง ๆ ในเพลงเดียวกันซึ่งเรียกว่า *ทาง* *ทาง*ของครูแต่ละคนหรือ*ทาง*ของสำนักดนตรีแต่ละสำนักจะไม่เหมือนกัน ผู้คิดทางเดี่ยวมักเป็นครูที่เชี่ยวชาญในการเล่นเครื่องดนตรีอย่างใดอย่างหนึ่ง ทางเดี่ยวเพลงเดียวกันของเครื่องดนตรีแต่ละชิ้นจึงมีหลาย*ทาง* เพราะครูดนตรีแต่ละคน หรือสำนักดนตรีแต่ละสำนักก็จะคิด*ทาง*ไม่เหมือนกัน ยกตัวอย่างเพลงทยอยเดี่ยวสำหรับซอสามสายมีหลาย*ทาง* เช่น *ทาง*ของพระยาภูมีเสวิน *ทาง*ของนายเทวาประสิทธิ์ พาทยโกศล เพลงเดี่ยวพญาโศกสำหรับระนาดเอกมีหลาย*ทาง* เช่น *ทาง*ของหลวงประดิษฐไพเราะ *ทาง*ของนายบุญยงค์ เกตุคง เพลงเดี่ยวนกขมิ้นสำหรับปี่ในมีหลาย*ทาง* เช่น *ทาง*ของนายเทียบ คงลายทอง เพลงเดี่ยวลาวแพนสำหรับจะเข้มีหลาย*ทาง* เช่น *ทาง*ของนางทองดี สุจริตกุล *ทาง*ของนางระตี วิเศษสุรการ

เพลงเดี่ยวแต่ละเพลงจะคงไว้แต่กรอบหรือโครงสร้างทำนองซึ่งเรียกว่า *ทางลูกฆ้อง* เท่านั้น การรักษา*ทางลูกฆ้อง*ไว้ก็เพื่อแสดงความเป็นเพลงนั้น ๆ ในการคิด*ทาง*เพลงไทยที่ดีต้องคิดเป็นประโยคเพลงอย่างน้อยต้องคิดให้จบหน้าทับ ไม่ใช่คิดทีละห้องหรือคิดทีละวรรค และไม่ใช่การนำทำนองมาตัดต่อแต่งเติมจนคร่อมหน้าทับ หรือทำให้

*ทางลูกฆ้อง*ผิดเพี้ยนไป

การคิด*ทาง*ถือเป็นการแปรอย่างหนึ่ง แต่เป็นการแปรขั้นสูง เป็นการแปรที่มิใช่อยู่ในระดับของการประดับประดาทำนองเท่านั้น ผู้ที่จะสามารถคิด*ทาง*ได้ไพเราะและซับซ้อนต้องมีความสามารถขั้นครู เครื่องดนตรีแต่ละชิ้นมีทางเดี่ยวเพลงเดียวกันไม่เหมือนกัน เพลงเดียวกันและเครื่องดนตรีชนิดเดียวกันก็มีทางเดี่ยวหลายทางได้ สุดแต่ความนิยมของผู้เดี่ยวที่จะเลือกเดี่ยวทางของครูคนใด หรือเลือกเดี่ยว*ทาง*ของสำนักดนตรีใด หรือเลือกเดี่ยวทางของตนเอง *ทาง*สำหรับเครื่องดนตรีของคนใดคนหนึ่งจะมีลีลาและลักษณะพิเศษที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว ผู้เชี่ยวชาญเมื่อฟังแล้วสามารถบอกได้ทันทีว่าเป็น*ทาง*ของผู้ใด

ทางร้อง ทางรับ ทางเก็บ

ในเพลงไทยทั่วไปที่ประกอบด้วยหลายท่อน ไม่ว่าเพลงจะอยู่ในอัตราสามชั้น อัตราสองชั้น หรืออัตราชั้นเดียว ย่อมมีทางร้องซึ่งมีนักร้องร้องท่อนนั้นมาก่อนแล้วดนตรีทั้งวงจึงรับ เรียกทางร้องกับทางรับ แต่ในเพลงเดี่ยวถ้ามีนักร้อง นักร้องจะร้องทีละท่อนแล้วเครื่องดนตรีเดี่ยวจะรับด้วยการเล่นทางร้องซ้ำ ๑ เที่ยวแล้วตามด้วยทางเก็บทีละท่อน ส่วนในกรณีที่ไม่มีนักร้อง เครื่องดนตรีเดี่ยวจะเริ่มด้วยทางร้องแล้วตามด้วยทางเก็บทีละท่อน ทางร้องกับทางเก็บจะบรรเลงต่อเนื่องกันเสมอ ทางร้องจะเป็นทางที่มีการเอื้อนเช่นเดียวกับการร้อง แต่เสริมด้วยกลเม็ดซึ่งเป็นกลอนเพลงของเครื่องดนตรี ส่วนทางรับและทางเก็บก็คือทางแปรของทางร้องซึ่งเป็นการแต่งเม็ดพรายมาจากทางร้อง แต่ทางรับและทางเก็บเดินโน้ตถี่กว่าทางร้องและไม่มีการเอื้อนโน้ตอย่างแพรวพราว ในภาษาดนตรีไทยเรียกว่า มีการเดินกลอนถี่กว่า การเดินกลอนเป็นส่วนหนึ่งของ

การแปรทาง ไม่ว่าจะเป็นทางร้อง ทางรับ หรือทางเก็บ ก็จะต้องมีการเดินกลอนอย่างเหมาะสมทั้งสิ้น

เปียโน

เปียโนเป็นเครื่องดนตรีสากลที่เริ่มเป็นที่รู้จักกันดีตั้งแต่รัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (ทรงครองราชย์ พ.ศ. ๒๔๕๓–๒๔๖๘) เจ้านายชั้นสูงหลายพระองค์ได้นำเข้าเปียโนจากต่างประเทศ และเริ่มมีการเรียนการสอนเปียโนในราชสำนัก และในโรงเรียนของมิชชันนารี ในเวลาต่อมา เปียโนเป็นที่นิยมเรียนกันแพร่หลายมากขึ้นในกลุ่มชนชั้นสูงและชนชั้นกลาง ทุกวันนี้เปียโนกลายเป็นเครื่องดนตรีสากลที่นิยมเรียนกันมากที่สุดในประเทศไทย ทั้ง ๆ ที่เป็นเครื่องดนตรีที่มีราคาแพงและอัตราค่าเรียนเปียโนก็สูงกว่าการเรียนเครื่องดนตรีชนิดอื่น การเรียนเปียโนกลายเป็นค่านิยมของสังคมไทย ในประเทศไทยได้มีโรงงานผลิตเปียโนรวมทั้งโรงงานซ่อมเปียโนมาเป็นเวลาประมาณ ๕๐ ปีแล้ว แม้กระนั้นการนำเข้าเปียโนจากต่างประเทศก็ยังเป็นที่นิยมในบรรดานักเปียโนฝีมือดีเนื่องจากคุณภาพที่ได้มาตรฐาน และยังเป็นที่นิยมในบรรดาผู้มีฐานะดีที่ซื้อเปียโนจากต่างประเทศในราคาสูงเพื่อใช้เป็นเครื่องตกแต่งบ้าน

ทางเดี่ยวเปียโนเพลงไทย

ทางเดี่ยวเปียโนเพลงไทยมีผู้นำมาเรียบเรียงเป็นจำนวนมากด้วยวิธีการและลีลาต่าง ๆ กัน บทเรียบเรียงทางเดี่ยวเปียโนส่วนใหญ่ขาดความสมบูรณ์ในเนื้อหาด้านใดด้านหนึ่ง เช่น ดำเนินทำนองเพลงไทยครบถ้วนในแนวทำนอง แต่แนวประสานไม่ถูกต้องตามแบบแผนการดำเนินคอร์ดของดนตรีตะวันตก หรือใช้เสียงประสานล้ำยุคเกินแบบแผนพื้นฐานซึ่งทำลาย

ความงดงามของกลอนเพลงไทย หรือใช้วิธีการยืดและย่นย่อจังหวะของเดิม ซึ่งทำให้หน้าทับเคลื่อน หรือแปรกลอนเพลงจนโน้ตหลักของลูกฆ้องซึ่งสำคัญมากในดนตรีไทยนั้นเปลี่ยนไป หรือผสมผสานเสียงประสานตะวันตกในรูปแบบต่าง ๆ จนไม่มีสำเนียงเอกลักษณ์ของบทเพลง หรือมุ่งแต่จะอวดเทคนิคขั้นสูงของการปฏิบัติเครื่องดนตรีจนเสียอรรถรสดนตรีไทย

สำหรับทางเดี่ยวเปียโนเพลงไทยที่ยังคงรักษาความเป็นไทย มีความไพเราะแบบไทย รักษาสำเนียง รักษากลอนเพลง และรักษาหน้าทับของดนตรีไทยไว้ได้อย่างครบถ้วนตามกระบวนแบบที่เหมาะสม ในขณะที่ใช้เสียงประสานที่ถูกต้องตามแบบแผนของดนตรีตะวันตกนั้น พบว่ามีนักดนตรีเพียง ๒ คนเท่านั้นที่ได้สร้างผลงานในลักษณะนี้ไว้ คือ นางสุมิตรา สุจริตกุล และพันเอก ชูชาติ พิทักษากร

ประวัติโดยสังเขปของนางสุมิตรา สุจริตกุล

นางสุมิตรา สุจริตกุล (พ.ศ. ๒๔๕๐–๒๕๒๙) นักเปียโนหญิงคนสำคัญประจำราชสำนักในช่วงปลายรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว มีบิดาเป็นมหาดเล็กในวังหลวง เติบโตมาท่ามกลางเสียงของดนตรีไทย เมื่อมีโอกาสเรียนเปียโนกับชาวต่างชาติในเวลาต่อมา ได้ใช้เทคนิคการเล่นเปียโนแบบสากลประยุกต์เข้ากับการเล่นเพลงไทย โดยรักษาความเป็นไทยไว้อย่างครบถ้วน มีโอกาสเดี่ยวเปียโนหน้าพระที่นั่งเป็นประจำ นางสุมิตราเป็นผู้ก่อตั้งวงดนตรีศรีสุมิตรซึ่งประกอบด้วยนักดนตรีหญิงล้วน บันทึกแผ่นเสียงการเดี่ยวเปียโนเพลงไทยไว้หลายเพลง เช่น เพลงตับลาวเจริญศรี และเพลงตับวิวาหพระสมุทร นางสุมิตราได้ถ่ายทอดวิชาการเดี่ยวเปียโนเพลงไทยให้กับลูกศิษย์หลายคนรวมทั้งบุตรสาวซึ่งประกอบอาชีพเป็นครูสอนเปียโน คือ นางชวลิดา เครือสิงห์

ประวัติโดยสังเขปของพันเอก ชูชาติ พิทักษากร

พันเอก ชูชาติ พิทักษากร (พ.ศ. ๒๔๗๗-----) เคยเรียนดนตรีไทยมาก่อนที่จะเรียนดนตรีสากล สีซอด้วงและเล่นเปียโนได้ดี แต่เป็นที่รู้จักกันทั่วไปในฐานะนักไวโอลิน ผู้อำนวยเพลง และอาจารย์สอนดนตรีสากลที่มีชื่อเสียง ใช้ชีวิตอยู่ในต่างประเทศกว่า ๑๐ ปี จบการศึกษาด้านดนตรีวิชาเอกไวโอลินจากประเทศอังกฤษ รับราชการกองดุริยางค์ทหารบกและเป็นผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้เรียบเรียงเพลงไทยสำหรับวงดุริยางค์ไว้เป็นจำนวนมาก รวมทั้งเพลงไทยสำหรับเดี่ยวเปียโน เช่น เพลงเขมรไทรโยค เพลงลาวคำหอม เพลงนกขมิ้น เพลงสารถี เพลงลาวแพน เพลงพญาโศก และเพลงโสมส่องแสง (เถา) พันเอกชูชาติได้ถ่ายทอดวิชาการเดี่ยวเปียโนเพลงไทยให้กับลูกศิษย์เปียโนด้วย

วิเคราะห์ทางเดี่ยวเปียโนของนางสุมิตรา สุจริตกุล

ทางเดี่ยวเปียโนของนางสุมิตราคำนึงถึงความไพเราะอ่อนหวานและความงดงามของดนตรีไทยเป็นสำคัญ โดยใช้เสียงประสานตะวันตกขั้นพื้นฐานเป็นเพียงส่วนเสริมให้เพลงไพเราะยิ่งขึ้น ใช้คอร์ดซึ่งบ่อยครั้งไม่มีโน้ตตัวที่ ๓ ของคอร์ดเพราะต้องการหลีกเลี่ยงเสียงประสานที่หนักแน่นของดนตรีตะวันตก เสียงการดำเนินลูกฆ้องและเสียงการจบประโยคในลักษณะของลูก “เท่า” ที่จบพร้อมเสียง “ฉับ” จากการตีฉิ่งจะได้ยินชัดเจนตลอดเพลง ในลักษณะเดียวกับเคเดนซ์หรือลูกจบของดนตรีตะวันตก แต่มักใช้เฉพาะโน้ตโดมินันท์ไปโน้ตโทนิกในแนวเบสทีละตัวโดยไม่ใส่โน้ตตัวอื่นประกอบเป็นเสียงประสาน บางช่วงให้เปียโนเล่นคู่แปดโดยไม่มีเสียงประสานเลยซึ่งถือเป็นเนื้อดนตรีแบบแนวเดียว (monophony) ส่วนลูกเล่น

ของแต่ละแนวในช่วงเนื้อดนตรีแบบแนวเดียวนี้สามารถแปรได้ตามต้องการ ทำให้เนื้อดนตรีอาจอยู่กึ่ง ๆ ระหว่างเนื้อดนตรีแบบแนวเดียวกับเนื้อดนตรีแบบแปรแนว (heterophony) ในดนตรีไทยถ้าบรรเลงเครื่องดนตรีตั้งแต่ ๒ คนขึ้นไปจะพบเนื้อดนตรีแบบแปรแนวเป็นหลัก เพราะแต่ละแนวจะเล่นทำนองเดียวกันในลักษณะของการแปรอย่างอิสระโดยรักษาสำนวนดนตรีที่เหมาะสมของดนตรีไทยและกลอนเพลงที่เหมาะสมของเครื่องดนตรีนั้น ทำให้เกิดเนื้อดนตรีเป็นชั้น ๆ ในเชิงซ้อนซึ่งสามารถซ่อนโน้ตลูกฆ้องในการแปรกลอนเพลงได้อย่างแนบเนียน อาจเรียกวิธีการเช่นนี้ว่า การซ่อนซ้อนทำนอง ลีลาการเรียบเรียงเสียงประสานและลีลาการบรรเลงเพลงไทยของนางสุมิตราจะมีลักษณะเฉพาะตัวในรูปแบบเดียวกันทุกเพลง เพลงที่เรียบเรียงไว้จะเป็นเพลงที่รู้จักกันดีโดยทั่วไปซึ่งไม่ใช่เพลงไทยประเภทเพลงเดี่ยว แต่ละเพลงจึงมีเที่ยวเดียวซึ่งผสมผสานกันระหว่างทางร้องและทางรับ ในที่นี้จะยกตัวอย่างเฉพาะเพลงตับลาวเจริญศรี

เพลงตับลาวเจริญศรี

เพลงตับลาวเจริญศรี เป็นเพลงจากบทละครเรื่องพระลอ ประพันธ์คำร้องโดยเจ้าพระยาเทเวศร์วงศ์วิวัฒน์ ต่อมาพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ ทรงประพันธ์เพิ่มเติมจนสมบูรณ์ เพลงตับลาวเจริญศรีประกอบด้วยเพลงสำเนียงลาวทั้งหมด ๘–๙ เพลงเรียงร้อยกันเป็นตับ ได้แก่ เพลงลาวเล็กตัดสร้อย เพลงลาวเล่นน้ำ เพลงลาวกระตุกกี่ เพลงกระแตเล็ก เพลงดอกไม้เหนือ เพลงลาวเฉียง เพลงลาวครวญ เพลงลาวกระแซ และอาจจบด้วยเพลงลาวลำปาง มีร้องเกรินนำในตอนต้น และร้องเกรินระหว่างเพลงกระแตเล็กกับเพลงดอกไม้เหนือ สำหรับเนื้อร้องมีดังนี้

เนื้อร้องเพลงตับลาวเจริญศรี

เกริ่น

บัดนี้มีสองกัลยา ลักษณาเลิศล้ำในต่ำใต้
ทรงโฉมประโลมละลานใจ บุตรีไทพระพิษณุกร

เพลงลาวเล็กตัดสร้อย

อายุเยาวเรศรุ่นเจริญศรี พระเพื่อนพี่แพงน้องสองสมร
งามทรงงามองค์อ่อนช้อน ดังอัปสรหยาดฟ้าลงมา (เอย)

เพลงลาวเล่นน้ำ

แม่คุณเอ๋ยเราบ่เคยพบเจ้า สองนางลำเพาสูเจ้างามตา
สาวใดบ่เหมือนสองเพื่อนแพงนา แต่ข้อยดูมาลักษณาบ่ปาน

เพลงลาวกระตุกกี่

จะหางามสามโลกก็เหลือหา สมเป็นนางพญาอันสูงสุด
ไม่ควรคู่ผู้ใดในมนุษย์ ควรสมมุติแต่กษัตริย์ขัตติยา
เจ้าพิภพองค์ใดไม่สวยสม จะร่วมรสภิรมย์เสน่หา
เว้นไว้แต่ละอองพระบาทา นอกจากนั้นจะหาไม่มีเลย

เพลงกระแตเล็ก หรือกราวกระแซ

เมื่อนั้น พระลอเพราเพริศเฉิดฉิน
ฟังกล่าวโฉมสองสุดายุพาพิน พระภูมินทร์เสียวซาบวาบฤทัย
ด้วยบุพเพพาสนามาสนอง นางทั้งสองเคยร่วมพิสมัย
อกุศลดลจิตพระทรงชัย พระเสด็จเข้าข้างในไม่ช้าที

เกริ่น

ครั้นถึงจึงเสด็จขึ้นเหนืออาสน์ ตรัสประภาษเล้าโลมนางโฉมศรี
จึงมีพจนาพาที พรุ่งนี้พี่จะไปประพาสไพร

ขอลาองค์นงลักษณ์อัคเรศ ขวัญเนตรผู้เพื่อนพิสมัย
เจ้าอย่าอาวรณ์ร้อนฤทัย พี่ไปแล้วจะกลับมาบุรี

เพลงดอกไม้เหนือ

ตรัสพลางทางลงจากแท่นทอง เหลียวมาดูนวลน้องยิ่งหมองศรี
สะท้อนถอนฤทัยพลางทางจรลี พระเสด็จเข้าที่สรงชล
สรงเสร็จพระเสด็จยาตรา เข้ามหาปราสาททองให้หมองหม่น
หวลคำนึงถึงสองนฤมล เฝ้าร้อนรนจนมิได้สู่ไสยา

เพลงลาวเฉียง

พระลอเร่าร้อนหฤทัย จะเสด็จครรไลจากปรางค์ปรา
ด้วยความรักหนักอุรา จะต้องยกโยธาไปหานาง
เมื่อถึงเวียงเข้าแล้วไซร้ คงจะได้สายใจไว้แนบข้าง
ถึงตัวจะตายวายวาง จะต้องไปหานางแก้วกัลยา
จึงสั่งพี่เลี้ยงให้เตรียมพล เลือกล้วนแต่คนที่แกล้วกล้า
จะไปหาเพื่อนแพงสองกัลยา ต้องยกโยธาทันใด
ว่าแล้วบ่ช้าที ตบแต่งกายียงามวิไล
แต่พอได้ฤกษ์เลิกพลไกร สั่งให้ยกทัพใหญ่ออกจากเวียง

เพลงลาวครวญ

โอ้พระชนนีศรีแมนสรวง จะโศกทรวงเสียวรู้สึกระลึกถึง
ไหนทุกข์ถึงบิตุรงค์ทรงรำพึง ไหนโศกซึ้งถึงตูคู่หทัย
ร้อยชู้หรือจะสู้เนื้อเมียตน เมียร้อยคนหรือจะสู้พระแม่ได้
พระแม่อยู่เยือกเย็นไม่เห็นใคร ฤๅกลับไปสู่นครก่อนจะดี
พี่เลี้ยงตรองพลางสนองพระดำรัส เห็นชอบชัดเชิญคืนบุรีศรี
เฉลิมกรุงบำรุงประชาชี เป็นที่เกษมสุขสืบไป

โอ้บพิตรยิ่งคิดยิ่งขัดข้อน ครั้นจะจรก็ห่วงนครใหญ่
ครั้นจะคืนก็เกรงคนไยไพ ว่าท่านไท้คร้านขลาดประดาษชาย
นายแก้วนายขวัญชั้นเสนอ ใครจะเพ้อครหาว่าเสียหาย
หรือไปหน่อยหนึ่งค่อยเอื้อนอุบาย หมดฉินยินร้ายทุกทาง
มากูจะเสี่ยงน้ำลองดู ผิว่ากูรอดฤทธิ์ผีสาง
น้ำใสจงไหลอยู่ควั่งคว้าง กูอับปางน้ำเฉนียนจงเวียนวน

เพลงลาวกระแซ

ฝืนฤดีจรลีจากถิ่นท่า ผลัดภูษาเสด็จกลับพลับพลาหลวง
เมี้ยนมิดปิดยุบลคนทั้งปวง มิให้ล่วงรู้เรื่องเคืองวิญญาณ์
พระคิดปิดโศกวิโยคไว้ มิให้ใครวุ่นหวังข้อกังขา
แสร้งสำรวลสรวลเล่นเจรจา กับพี่เลี้ยงเสนาไพร่นาย

(จากบทละครเรื่องพระลอ)

ทางเดี่ยวเพลงตับลาวเจริญศรี

เพลงตับลาวเจริญศรีเป็นตัวอย่างของเพลงไทยที่มีทำนองไพเราะจับใจ ทางเดี่ยวเพลงตับลาวเจริญศรีของนางสุมิตรา สุจริตกุล ใช้กุญแจเสียงเมเจอร์ในระบบไดอาโทนิกของดนตรีตะวันตก คอร์ดทั้งหมดเป็นคอร์ดพื้นฐาน มีลีลาในทิศทางเดียวกันแม้ว่าบรรยากาศและอัตราความเร็วของแต่ละเพลงจะเปลี่ยนไปก็ตาม ใช้การเดินทำนองคู่แปดมาก และผสมผสานกับการดำเนินคอร์ดอย่างมีแบบแผน รวมทั้งการเปลี่ยนช่วงคู่แปดระหว่างวรรคต่าง ๆ เพื่อใช้ศักยภาพของเปียโนที่มีช่วงเสียงกว้างมากกว่าในเครื่องดนตรีอื่น บางคอร์ดละโน้ตตัวที่ ๓ คงเหลือแต่โน้ตตัวที่ ๑ และโน้ตตัวที่ ๕ ทำให้เสียงเปิดโล่งเป็นขั้นคู่เพอร์เฟคซึ่งเป็นเสียงขั้นคู่แบบไทยมากขึ้น รักษาระเบียบของลูกฆ้องและลูกตกอย่างเข้มงวด รักษาประโยคเพลงให้ลงจบพร้อมเสียง

"ฉับ" ด้วยการใช้เคเดนซ์ของดนตรีตะวันตก แต่เป็นเคเดนซ์ที่ไม่ใช้โน้ตเต็มรูปแบบของเสียงประสานสี่แนว ทำให้ได้เสียงแบบดนตรีตะวันออกมากขึ้น

แนวทางการบรรเลงเปียโนเพลงตับลาวเจริญศรี

ผู้บรรเลงต้องคิดทางประดับโน้ตในทำนองมือขวาอย่างเหมาะสมตามวิถีทางของดนตรีไทยและรักษาจังหวะให้ครบถ้วนเหมือนเดิม ส่วนมือซ้ายเล่นแนวประกอบด้วยเสียงที่เบากว่ามือขวาเล็กน้อย โดยใส่กลเม็ดลงไปบ้างในแนวประกอบในช่วงที่เนื้อดนตรีเบาบาง รักษาเสียงให้สมดุลเน้นความเรียบง่าย ละเมียดละไมและคงเส้นคงวาในแต่ละเพลง เมื่อเพลงเปลี่ยนจากเพลงหนึ่งไปยังอีกเพลงหนึ่ง แม้ว่าอารมณ์เพลงจะเปลี่ยนไปบ้างตามเนื้อร้อง แต่ลีลาการเล่นจะแตกต่างกันเพียงเล็กน้อยเท่านั้น ผู้บรรเลงควรระวังที่จะไม่สร้างเสียงที่น่าตื่นเต้นเร้าใจ แต่รักษาความเรียบร้อยของเพลงด้วยความพิถีพิถัน อย่างไรก็ตาม ในเพลงลาวลำปางซึ่งเป็นเพลงสุดท้ายเนื่องจากเป็นเพลงที่มีชีวิตชีวาในจังหวะเร็ว ควรเล่นเร็วขึ้นพอสมควรเพื่อให้เห็นความแตกต่างจากช่วงที่ผ่านมา และจะทำให้การจบเพลงเป็นที่น่าประทับใจ อนึ่ง ในบทความได้ใส่เนื้อร้องของทุกเพลงกำกับมาด้วยเนื่องจากผู้บรรเลงจินตนาการตามเนื้อร้องดังกล่าวในลักษณะของดนตรีพรรณนา

วิเคราะห์ทางเดี่ยวเปียโนของพันเอก ชูชาติ พิทักษากร

ทางเดี่ยวเปียโนของพันเอก ชูชาติ พิทักษากร ใช้เสียงประสานตะวันตกขั้นพื้นฐานจนถึงเสียงประสานขั้นสูงเป็นหลัก รวมทั้งการสอดทำนองเพลงหลายแนวที่ซับซ้อนตามแบบแผนตะวันตกด้วย แล้วตกแต่งประดับประดาทำนองให้มีกลเม็ดตามสำนวนดนตรีไทย บางตอนให้ ๒ มือเล่นเหมือนกันเป็นช่วงคู่แปดซึ่งเป็นลักษณะเด่นของดนตรีไทย แต่บางครั้งก็ยอมให้รสชาติ

ของสำนวนดนตรีไทยกร่อนไปบ้างในช่วงที่ต้องการใช้เสียงประสานตะวันตกขั้นสูง โดยเฉพาะในช่วงที่ใช้วิธีการสอดทำนองเพลงหลายแนวตามแบบแผนที่พบในยุคบาโรกของดนตรีตะวันตก แต่ในช่วงดังกล่าวจะเป็นช่วงที่สร้างบรรยากาศที่เร้าใจด้วยความซับซ้อนในการบรรเลงระหว่างแนวต่าง ๆ เพลงที่เรียบเรียงไว้มีทั้งเพลงไทยซึ่งเป็นที่นิยมทั่วไป เช่น เพลงเขมรไทรโยค (สามชั้น) เพลงโสมส่องแสง (เถา) และเพลงไทยประเภทเพลงเดี่ยว เช่น เพลงลาวแพน เพลงสารถี และเพลงนกขมิ้น ในที่นี้จะเลือกวิเคราะห์เพลงไทย ๓ เพลงที่ใช้วิธีการเรียบเรียงและลีลาที่แตกต่างกัน คือ เพลงเขมรไทรโยค (สามชั้น) เพลงลาวแพน และเพลงสารถี (สามชั้น) อย่างไรก็ตาม ในทางเดี่ยวของบทเพลงแต่ละบทจะรักษาความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของแนวความคิด โดยมิได้ผสมผสานแนวความคิดและลีลาที่หลากหลายเกินพอดีให้อยู่ในเพลงเดียวกัน

เพลงเขมรไทรโยค (สามชั้น)

เพลงเขมรไทรโยคในอัตราสามชั้น เป็นบทพระนิพนธ์ในสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ เป็นเพลงไทยที่เป็นที่รู้จักและเป็นที่นิยมแพร่หลายมากที่สุดเพลงหนึ่ง เมื่อวันที่ ๑๙ กันยายน ๒๕๓๑ เป็นวันครบรอบ ๑๐๐ ปีเพลงเขมรไทรโยค ทางศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทยได้จัดการแสดงเดี่ยวเพลงเขมรไทรโยคด้วยเครื่องดนตรีชนิดต่างๆ ทั้งเครื่องดนตรีไทยและเครื่องดนตรีสากลเพื่อรำลึกถึงเพลงนี้ โดยมีสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีเป็นประธาน สำหรับเนื้อร้องเพลงเขมรไทรโยคมีหลายต้นฉบับ ส่วนทางบรรเลงก็มีหลายทางเช่นกัน ในที่นี้จะใช้เนื้อร้องและทางของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์

เนื้อร้องเพลงเขมรไทรโยค (สามชั้น)

เที่ยวที่ ๑

บรรยายความ ตามไท้ เสด็จยาตร
ยังไทรโยค ประพาส พนาสณฑ์ (เจ้าไม่เคยเห็น)
ไม้ไล่ หลายพันธุ์คละ ขึ้นปะปน
ที่ชายชล เขาชะโงก เป็นโตรกธาร
น้ำพุพุ่งซ่าน ไหลมาฉ่าฉาน
เห็นตระการ มันไหลจ้อกโครม โครม
มันดัง จ้อก จ้อก จ้อก จ้อก โครมโครม

เที่ยวที่ ๒

น้ำใส ไหลจนดู หมู่มัศยา
กี่เหล่าหลาย ว่ายมา ก็เห็นโฉม (เจ้าไม่เคยเห็น)
ยินปักษา ซ้องเสียง เพียงประโคม
เมื่อยามเย็น พยับโพยม ร้องเรียกรัง
เสียงนกยูงทอง มันร้องโด่งดัง
หูเราฟัง มันดังกะโต้งโห่ง กะโต้งโห่ง
มันดัง กอก กอก กอก กอก กะโต้งโห่ง

ทางเดี่ยวเพลงเขมรไทรโยค (สามชั้น)

ทางเดี่ยวเพลงเขมรไทรโยคของพันเอก ชูชาติ พิทักษากร ใช้กุญแจเสียงเมเจอร์ในเสียงประสานแบบไดอาโทนิก ไม่ออกนอกกรอบของเสียงประสานขั้นพื้นฐาน ทุกประโยคใช้เคเดนซ์หรือลูกจบของดนตรีตะวันตกสอดคล้องกับการจบประโยคของเพลง ช่วงท้ายประโยคมีช่วงสอดแทรกเพื่อเติมจังหวะ

ในหน้าทับให้เต็มด้วยวิธีการของดนตรีตะวันตก เช่น ไล่คอร์ด และไล่โน้ตในคอร์ดเดียวกัน ในท่อนที่ ๒ มีการใช้โน้ตแยกไล่ลงมาอย่างเร็วเลียนเสียงของน้ำตกในเชิงดนตรีพรรณนา อารมณ์ของเพลงค่อนข้างคงที่ เล่นเที่ยวเดียวเฉพาะทางร้องโดยไม่มีทางเก็บ

แนวทางการบรรเลงเปียโนเพลงเขมรไทรโยค (สามชั้น)

ผู้บรรเลงควรพิถีพิถันกับการขึ้นต้นประโยคและดำเนินความให้จบแต่ละประโยค เพื่อสื่อสารให้ผู้ฟังเข้าใจเหมือนการบรรยายภาพในเพลงที่อยู่ในประเภทดนตรีพรรณนา ผู้บรรเลงต้องประดิษฐ์โน้ตประดับทำนองในมือขวาตามวิถีทางของดนตรีไทยโดยไม่เสียจังหวะ ส่วนมือซ้ายเล่นแนวประกอบด้วยเสียงที่เบากว่ามือขวาเล็กน้อย และเล่นตรงไปตรงมาโดยไม่ต้องใส่กลเม็ดของไทยในแนวประกอบ สำหรับอารมณ์เพลงเน้นความเรียบง่ายคงที่และความไพเราะจับใจแบบเพลงไทย ไม่เปลี่ยนอารมณ์ หลีกเลี่ยงการแสดงความวิจิตรที่เกินงาม หลีกเลี่ยงการอวดเทคนิคพิสดารที่เกินพอดีสร้างเสียงที่ประณีตและสมดุลระหว่างทำนองในมือขวาและแนวประสานในมือซ้าย มีเสียงหนักเสียงเบาตามสมควร แต่ช่วงต่างระหว่างเสียงหนักกับเสียงเบาไม่ควรห่างกันมาก

เพลงลาวแพน

ทางเดี่ยวลาวแพนแต่เดิมเป็นทางของปี่ในเพราะสามารถเป่าเลียนเสียงแคนได้ เมื่อจบทำนองลาวแพนแล้ว จะออกลายอ่านหนังสือ มีทั้งลายน้อยและลายใหญ่ ซึ่งเป็นการย้ายกลุ่มเสียงในลักษณะของเพลงไทยทางดนตรีสากลเรียกว่าการย้ายโมด ท่วงทีลีลาของเพลงลาวแพนเป็นการบรรยายความทุกข์ยากของชาวเวียงจันทน์ที่ถูกกวาดต้อนมาเป็นเชลย ได้รับ

ความทุกข์ทรมานอย่างแสนสาหัส รวมทั้งถูกเฆี่ยนตีให้ใช้แรงงานอีกด้วย ต่อมามีผู้นิยมประดิษฐ์ทางเดี่ยวเพลงลาวแพนสำหรับเครื่องดนตรีอื่น เช่น จะเข้ ขิม ระนาด แต่ในการบรรเลงนั้นค่อนข้างจะออกแนวรื่นเริงสนุกสนาน ในช่วงของการออกซุ้ม และนิยมนำช่วงท้ายของเพลงจระเข้หางยาวมาจบเพลงลาวแพนแทนลูกหมด (จากการสัมภาษณ์ ศาสตราจารย์อุดม อรุณรัตน์ เมื่อวันที่ ๒ มกราคม ๒๕๔๘) สำหรับเนื้อร้องเพลงลาวแพนมีหลายต้นแบบ แต่ที่นิยมร้องกันสำหรับเพลงเดี่ยวลาวแพนมีดังนี้

เนื้อร้องเพลงลาวแพน

น้ำกาหลงใสไหลหลั่งควะคว้างคว้าง แลอ้างว้างหวิวหวลกำสรวลแสน คะนึงความยามยากจากเมืองแมน ตกมาอยู่ด้าวแดนอรัญวา โอ้พระเพื่อนแพงเอ๋ย เผือบ่เคยจะตกยาก แสนระกำลำบาก เหนื่อยยากนี่นักหนา พลัดทั้งบุรินทร์ถิ่นฐาน พลัดทั้งศฤงคารและบุญญา

พลัดทั้งสนมทั้งข้า ทั้งเสนาไพร่นาย พลัดทั้งแม่ทั้งเมีย มาหายเสียเอกากาย พลัดทั้งเผ่าทั้งพงศ์ ทั้งจตุรงค์ก็แลหาย ฤทธิ์เสน่ห์สาวเหนี่ยว ฤทธิ์เสน่ห์สาวรั้ง จนคลุ้มจนคลั่ง สวิงสวาย แทบจะตายเสียแล้วนี่เหนอ ในเฌอดงแดน แสนกันดาร อ้ายเพื่อนเอ๋ย อ้ายเพื่อนเอย

ทางเดี่ยวเพลงลาวแพน

ทางเดี่ยวเพลงลาวแพนของพันเอก ชูชาติ พิทักษากร ถ้าพิจารณาจากเนื้อร้องจะพบว่า เพลงลาวแพนเป็นเพลงเชิงรำพันในอารมณ์โศกเศร้า บรรยายถึงการพลัดพรากที่ต้องจากบ้านจากเมือง ใช้กุญแจเสียงเมเจอร์และไมเนอร์ในเสียงประสานไดอาโทนิกตามแบบแผนคลาสสิก ผสมผสานกับเสียงโมดเพลงโบสถ์จากยุคฟื้นฟูศิลปวิทยาการ (Renaissance Period;

ค.ศ. ๑๔๕๐–๑๖๐๐) โดยไม่ออกนอกกรอบของเสียงหลักใช้เสียงประสานพื้นฐาน มีโน้ตเสริมคอร์ดบ้าง เช่น โน้ตตัวที่ ๖ ของคอร์ดซึ่งมิได้มีบทบาทเป็นโน้ตนอกคอร์ด เนื้อดนตรีค่อนข้างเบาบาง ในช่วงปลายประโยคของบางประโยคใช้การไล่โน้ตแบบสากลเพื่อเติมให้เต็มหน้าทับของไทยโดยไม่ปล่อยให้มีช่วงว่างของเสียง เพลงเริ่มจากช้า เนื้อหาน้อย แล้วเร่งขึ้นทีละน้อยในช่วงออกเพลงลาวสมเด็จเล่นกระชับขึ้นเล็กน้อย พร้อมกับเนื้อหาที่เข้มข้นมากขึ้นตามลำดับจนถึงตอนออกซุ้มและออกช่วงท้ายในที่สุด ในช่วงออกซุ้มใช้เสียงประสานแบบเสียงค้าง (drone) ในทำนองเดียวกับเสียงค้างในแคนซึ่งเป็นเครื่องดนตรีสำคัญในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทย ส่วนในช่วงท้ายที่ตัดตอนมาจากช่วงท้ายของเพลงจระเข้หางยาว ใช้คู่แปดเชิงระนาดไล่โน้ตอย่างรวดเร็วทั้ง ๒ มือโดยไม่มีแนวประสานเลย

แนวทางการบรรเลงเปียโนเพลงลาวแพน

ผู้บรรเลงต้องสร้างอารมณ์เพลงในลักษณะเรียบง่ายเชิงเศร้าสร้อยตั้งแต่ต้นตามเนื้อร้องและเนื้อดนตรี ประดิษฐ์ประดอยทำนองด้วยโน้ตประดับแบบไทยเพื่อเสริมอารมณ์ดังกล่าว แล้วเพิ่มความรู้สึกทีละน้อยตามลำดับพร้อมกับอัตราจังหวะที่เร็วขึ้นจนถึงขั้นเจิดจ้าในช่วงออกซุ้ม ซึ่งต้องใช้เทคนิคเปียโนขั้นสูงในการบังคับเสียงช่วงนี้ให้สม่ำเสมอ โดยเฉพาะในช่วงที่ออกลูกหมดเป็นช่วงคู่แปดระหว่าง ๒ มือ ผู้บรรเลงควรเล่นช่วงท้ายนี้ให้เร็วกว่าอัตราความเร็วปกติของเครื่องดนตรีอื่น เนื่องจากเปียโนเป็นเครื่องดนตรีที่สามารถเล่นได้เร็วมาก จึงควรใช้ประโยชน์จากกลไกของเครื่องดนตรีเพื่อสร้างความตื่นเต้นให้ถึงที่สุด นับเป็นจุดที่เล่นยากและต้องใช้เวลาซ้อมมาก เมื่อเพลงทอดจบควรเล่นช้าลงอย่างฉับพลันเพื่อผ่อนคลายความตึงเครียดที่ทวีขึ้นจนถึงจุดนี้ แม้ว่าเพลงนี้จะสร้างอารมณ์จากน้อยไปมาก

แต่เสียงเพลงจะเน้นหนักเบาตามลีลาเพลงไทยโดยตลอด ไม่ใช้ความเข้มเสียงมาเป็นตัวกำหนดอารมณ์ดังกล่าว แต่ใช้เนื้อดนตรีที่หนาแน่นขึ้นและอัตราจังหวะที่เร็วขึ้นเป็นกลไกสำคัญ เพลงนี้จะได้อารมณ์มากขึ้นถ้ามีฉิ่งกลองเล่นประกอบจังหวะ แต่ต้องซ้อมให้เข้ากันสนิทเป็นอย่างดี

เพลงสารถี (สามชั้น)

เพลงสารถี (สามชั้น) มี ๓ ท่อน ในทางของเพลงเดี่ยวจะเริ่มแต่ละท่อนด้วยทางร้องแล้วตามด้วยทางเก็บ โครงสร้างของเพลงเดี่ยวที่มี ๓ ท่อนจึงประกอบด้วย เที่ยวร้องท่อนที่ ๑ เที่ยวเก็บท่อนที่ ๑ เที่ยวร้องท่อนที่ ๒ เที่ยวเก็บท่อนที่ ๒ เที่ยวร้องท่อนที่ ๓ เที่ยวเก็บท่อนที่ ๓ แต่ถ้าในการเดี่ยวเครื่องดนตรีมีขับร้องด้วย ก็จะเริ่มด้วยการขับร้องก่อนในแต่ละท่อน ทำให้โครงสร้างของเพลงเดี่ยวที่มี ๓ ท่อนและมีการขับร้องเดี่ยวจะประกอบด้วยเที่ยวขับร้องท่อนที่ ๑ ดนตรีเดี่ยวเที่ยวร้องท่อนที่ ๑ ดนตรีเดี่ยวเที่ยวเก็บท่อนที่ ๑ เที่ยวขับร้องท่อนที่ ๒ ดนตรีเดี่ยวเที่ยวร้องท่อนที่ ๒ ดนตรีเดี่ยวเที่ยวเก็บท่อนที่ ๒ เที่ยวขับร้องท่อนที่ ๓ ดนตรีเดี่ยวเที่ยวร้องท่อนที่ ๓ ดนตรีเดี่ยวเที่ยวเก็บท่อนที่ ๓

เพลงสารถีเดิมชื่อเพลงสารถีชักรถ เป็นเพลงเก่า อัตราสองชั้น พระประดิษฐ์ไพเราะ (มี ดุริยางกูร) หรือครูมีแขก นำมาขยายเป็นอัตราสามชั้นในราวปลายรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว เนื้อร้องที่นิยมกันมีดังนี้

เนื้อร้องเพลงสารถี (สามชั้น)

น้องเอ๋ยวาจาช่างน่ารัก　　　เสนาะนักน้ำคำพร่ำเสียดสี
ปิ้มจะกลืนชื่นใจในวาที　　　เสียดายแต่ไม่มีคู่ภิรมย์

แม้นชายใดได้อยู่เป็นคู่ครอง จะแนบน้องเชยชิดสนิทสนม
พี่จะอยู่สู้รักไม่แรมชม มิใช่ลมลวงน้องให้หมองใจ
(จากเสภาเรื่อง ขุนช้างขุนแผน)

ทางเดี่ยวเพลงสารถี (สามชั้น)

ทางเดี่ยวเพลงสารถี (สามชั้น) ของพันเอก ชูชาติ พิทักษากร ในที่นี้จะสาธิตเฉพาะท่อนที่ ๑ เป็นการเดี่ยวเที่ยวร้องและเที่ยวเก็บดังนี้ ในช่วงของเที่ยวร้องเป็นการใช้เสียงประสานในระบบไดอาโทนิกตามแบบแผนคลาสสิกแทรกด้วยคอร์ดโครมาติกแต่เพียงเล็กน้อย มีการใช้โน้ตครึ่งเสียงบ้าง แต่มักเป็นโน้ตครึ่งเสียงที่มีบทบาทเป็นโน้ตนอกคอร์ดเท่านั้น ไม่ใช่เสียงประสานโครมาติกเต็มรูปแบบ ส่วนในเที่ยวเก็บใช้หลักการเขียนทำนองสอดประสานตามแบบอย่างของสมัยคริสต์ศตวรรษที่ ๑๘ กล่าวคือ เป็นหลักการเขียนทำนองตั้งแต่ ๒ แนวขึ้นไปเล่นประชันในบทบาทที่เท่าเทียมกัน เรียกเนื้อดนตรีเช่นนี้ว่า เนื้อดนตรีหลากแนว (polyphony) ทำนองเพลงทางเก็บซึ่งเป็นทางแปรของเที่ยวร้องอยู่ในมือขวา เป็นทางแปรที่มีโน้ตเดินถี่ในลักษณะจังหวะที่ค่อนข้างสม่ำเสมอ ส่วนมือซ้ายเล่นทำนองสอดประสานด้วยบทบาทที่ไม่เป็นรอง ทั้งทำนองและลักษณะจังหวะของมือซ้ายและมือขวาไม่เหมือนกัน ทั้ง ๒ แนวมีอิสระในการดำเนินทำนองเชิงประชันกัน เนื่องจากทำนองในมือขวาเป็นเพลงไทยที่รักษาลูกฆ้องและหน้าทับไว้อย่างสมบูรณ์ เมื่อใช้หลักการของการเขียนทำนองสอดประสานตามแบบแผนของดนตรีตะวันตก ก็ไม่ทำให้สูญเสียความเป็นดนตรีไทยแต่อย่างใด แต่การสอดทำนองในมือซ้ายในเชิงประชันกลับทำให้เนื้อดนตรีซับซ้อนมากขึ้นทั้งในแนวตั้งและในแนวนอน เป็นการสร้างความเป็นศาสตร์และศิลป์ขั้นสูงในอรรถรสดนตรี

แนวทางการบรรเลงเปียโนเพลงสารถี (สามชั้น)

เนื่องจากบทเพลงในอัตราสามชั้นเป็นท่อนช้า ในเที่ยวร้องผู้บรรเลงจึงต้องสรรค์สร้างโน้ตประดับให้แพรวพราวในทำนองมือขวา ขยี้โน้ตให้ละเอียดในช่วงที่โน้ตเดินยาว เล่นเสียงที่ต่อเนื่องไม่ขาดตอน ไม่ปล่อยให้เสียงของทำนองเงียบหายไปถ้าทำนองยังไม่จบประโยค แต่อาจมีบางช่วงที่ใส่โน้ตสะบัดและทิ้งจังหวะให้พองามในลีลาแบบการขับร้อง ส่วนในเที่ยวเก็บต้องเล่นแนวทำนองในมือขวาและแนวสอดประสานในมือซ้ายให้ชัดในเชิงประชันกันเพราะทั้ง ๒ แนวมีบทบาทเป็นทำนองในลักษณะที่เทียบเคียงกัน ไม่มีแนวใดเป็นรอง และควรเล่นให้เร็วพอสมควรเพื่อสร้างบรรยากาศเร้าใจซึ่งต่างจากเที่ยวร้องโดยสิ้นเชิง แต่ก็ไม่ควรเล่นเร็วมากเนื่องจากแต่ละแนวมีรายละเอียดของโน้ตที่น่าฟัง จึงไม่ควรเล่นผ่าน ๆ ไปโดยไม่ระวังรายละเอียด จุดที่ยากที่สุดสำหรับผู้บรรเลงคือ ต้องซ้อมมือซ้ายให้วิ่งไล่ทันมือขวาและเล่นทั้ง ๒ มือให้สวมกันได้สนิทโดยไม่คร่อมจังหวะ ใช้น้ำหนักนิ้วสัมผัสที่เท่า ๆ กันเพื่อให้ได้เสียงเรียบในแต่ละแนว ความพิถีพิถันในรายละเอียดตรงจุดนี้ต้องใช้เวลามากในการฝึกซ้อม และต้องใช้สมาธิที่แน่วแน่ในการกล้าแสดงออก

เปรียบเทียบทางเดี่ยวเปียโนเพลงไทยของนางสุมิตรา สุจริตกุล และพันเอก ชูชาติ พิทักษากร

ทางเดี่ยวเปียโนเพลงไทยของนางสุมิตราและพันเอกชูชาติมีความไพเราะคนละแบบ กล่าวคือ ทางเดี่ยวของนางสุมิตรามุ่งรักษาความงดงามตามธรรมชาติของกลอนเพลงของเพลงไทยทั่วไปที่ไม่ใช่เพลงเดี่ยว บทเพลงทุกบทที่นางสุมิตราเลือกนำมาเรียบเรียงทางเดี่ยวเป็นเพลงในอัตราสองชั้นทั้งสิ้น ในการใส่เสียงประสานก็ระมัดระวังที่จะไม่ใส่เสียงแบบ

ตะวันตกอย่างสมบูรณ์แบบเพราะไม่ต้องการให้ลีลาของเพลงไทยกร่อนไป เมื่อเนื้อดนตรีเบาบางเช่นนี้ ผู้บรรเลงจึงต้องหาทางใส่กลเม็ดแบบเอื้อนของทางร้องเพื่อให้เนื้อดนตรีหนาแน่นขึ้นตามศักยภาพของเปียโน เมื่อย้อนรอยไปในประวัติศาสตร์ของการเดี่ยวเปียโนเพลงไทย จะพบว่านางสุมิตราเป็นนักเปียโนคนแรกที่สร้างประเพณีการเดี่ยวเปียโนเพลงไทยจนเป็นที่รู้จักกันอย่างกว้างขวางในสมัยนั้น นับเป็นก้าวแรกในวงการดนตรีที่มีการปรับใช้เสียงประสานของดนตรีตะวันตกให้เข้ากับเพลงไทยได้โดยไม่เสียรสชาติของกลอนเพลงไทย หลังจากนั้นมีนักเปียโนและนักเรียบเรียงเสียงประสานเป็นจำนวนไม่น้อยที่นำเพลงไทยมาบรรเลงด้วยเครื่องดนตรีสากลในลักษณะต่าง ๆ รวมทั้งการเรียบเรียงเพลงไทยให้กับวงดนตรีสากลและวงดุริยางค์ขนาดใหญ่ด้วย

สำหรับทางเดี่ยวเปียโนเพลงไทยของพันเอกชูชาตินั้นมีรูปแบบการนำเสนอหลายแบบซึ่งขึ้นอยู่กับเพลงที่เลือกมา เช่น เพลงที่ไม่ใช่เพลงเดี่ยวก็จะใช้วิธีการนำเสนออย่างหนึ่ง เพลงเดี่ยวก็จะใช้วิธีการนำเสนออีกอย่างหนึ่ง ในแต่ละเพลงจะรักษาเอกลักษณ์ของเพลงนั้น ๆ ไม่ใช้ลีลาหลายรูปแบบจนเสียความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของเพลง การใช้เสียงประสานของดนตรีตะวันตกก็จะใช้อย่างเต็มรูปแบบในลักษณะของเสียงประสานสี่แนวที่พบในยุคคลาสสิกกับยุคโรแมนติก รวมถึงรูปแบบในลักษณะของการสอดทำนองเพลงที่พบในยุคบาโรก ทำให้ศักยภาพของเปียโนถูกใช้อย่างเต็มที่ อย่างไรก็ตาม การใช้เสียงประสานของดนตรีตะวันตกจะไม่ออกนอกกรอบของเสียงที่อาจทำลายกลอนเพลงไทย เช่น ใช้โน้ตโครมาติกหรือโน้ตครึ่งเสียงอย่างจำกัด ไม่ใช้วิธีการเปลี่ยนกุญแจเสียงแบบดนตรีตะวันตก นอกจากนี้ยังปรับกฎเกณฑ์หรือข้อห้ามในการเขียนเสียงประสานสี่แนวของดนตรีตะวันตก เช่น ข้อห้ามของการใช้ขั้นคู่เพอร์เฟคขนานซึ่งเป็นข้อห้ามเคร่งครัด

ของดนตรีตะวันตก แต่พันเอกชูชาติได้นำขั้นคู่เพอร์เฟคขนานมาใช้อย่างอิสระในทางเดี่ยวเปียโนเพลงไทย เนื่องจากเสียงของขั้นคู่เพอร์เฟคขนานเป็นเสียงที่แสดงเอกลักษณ์ของความเป็นตะวันออกอย่างชัดเจนที่สุด ในแนวทำนองมือขวามีการประดิษฐ์เม็ดพรายในเชิงร้องเอื้อนเช่นเดียวกับวิธีการของนางสุมิตราอีกด้วย

ทางเดี่ยวเปียโนเพลงไทยของบรมครูทั้งสองสามารถรักษาเอกลักษณ์ไทยไว้ได้อย่างสมบูรณ์แบบเช่นเดียวกัน ไม่เปลี่ยนและไม่ปรับความยาวของประโยคเพลง ทำให้เพลงไม่เสียหน้าทับ สามารถใช้กลองและฉิ่งตีประกอบจังหวะได้เป็นอย่างดี รักษาลูกฆ้องของทุกประโยคได้ครบถ้วน เน้นความเป็นสำนวนดนตรีไทยมากกว่าสำนวนดนตรีตะวันตก นับเป็นทางเดี่ยวเปียโนเพลงไทยที่ลื่นไหล รื่นหู และเป็นที่ถูกใจนักฟังเพลงไทยเชิงอนุรักษ์ ควรค่าแก่การสืบทอดต่อไป

วิธีบรรเลงเดี่ยวเปียโนเพลงไทย

ผู้เดี่ยวต้องเป็นนักเปียโนที่มีเทคนิคการบรรเลงเปียโนขั้นสูง ผ่านการเรียนตามขั้นตอนของดนตรีตะวันตกจนถึงระดับที่สามารถเดี่ยวเพลงคลาสสิกมาตรฐานได้ และในขณะเดียวกันต้องมีความสามารถในการเล่นดนตรีไทยในระดับเดี่ยวได้เช่นกัน เพื่อให้สำนวนดนตรีไทยที่เล่นออกมายังคงความเป็นไทยอย่างสมบูรณ์ กลเม็ดเด็ดพรายที่เหมาะสมในดนตรีไทยต้องอาศัยการด้นสดจากประสบการณ์ ส่วนเสียงประสานและแนวประสานของดนตรีตะวันตกเป็นเพียงกรอบที่วางไว้เท่านั้น และในส่วนของกลเม็ดนี้เป็นส่วนที่โน้ตสากลบันทึกไม่ได้ ผู้บรรเลงต้องรู้จักการประดิษฐ์ทำนองให้แพรวพราวต้องรู้จักโน้ตเอื้อน โน้ตสะบัด โน้ตพรม โน้ตขยี้ ต้องรู้จักจังหวะลักจังหวะขัด ต้องรู้จักเร่งจังหวะ ถอนจังหวะ ทิ้งจังหวะ ต้องรู้จักลูกล้อลูกขัด

ลูกล่อลูกชน ต้องรู้จักชะงักเสียง โปรยเสียง ทอดเสียง และที่สำคัญที่สุดคือต้องรู้จักวิธีสร้างเสียงให้งดงามตามแบบแผนสำนวนดนตรีไทย อันเป็นความงดงามที่เชื่อมโยงเสียงระหว่างโน้ตต่อโน้ต และเป็นความงดงามที่เชื่อมโยงเสียงระหว่างประโยคต่อประโยคตั้งแต่ต้นจนจบเพลง วิธีการบรรเลงเชิงสุนทรียะเช่นนี้เป็นวิธีการที่มีความเป็นนามธรรมสูง อธิบายเป็นลายลักษณ์อักษรได้ยาก แต่สามารถปฏิบัติได้ไม่ยากถ้าผู้เดี่ยวมีประสบการณ์ในการเดี่ยวเครื่องดนตรีไทยมามากพอ ฉะนั้นประสบการณ์ในการเดี่ยวเครื่องดนตรีไทยจึงเป็นหัวใจสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าประสบการณ์ในการบรรเลงเปียโนคลาสสิกของดนตรีตะวันตก

ปัญหาของการสืบทอดการบรรเลงเดี่ยวเปียโนเพลงไทย

นักเปียโนฝีมือดีในประเทศไทยมีจำนวนไม่น้อย แต่นักเปียโนที่เล่นดนตรีไทยได้ด้วยจนถึงระดับเดี่ยวเครื่องดนตรีไทยได้นั้นหายาก นักเปียโนเพลงไทยเท่าที่พบในปัจจุบันจะแบ่งเป็น ๓ กลุ่ม กลุ่มแรกเป็นนักเปียโนฝีมือดีแต่ไม่รู้ดนตรีไทยหรือมีความสามารถในการเล่นดนตรีไทยในระดับพื้นฐานเท่านั้น นักเปียโนกลุ่มนี้นิยมนำโน้ตเพลงไทยมาเล่นด้นแบบสากลหรืออาจเรียบเรียงเอง หรืออาจนำบทเรียบเรียงของคนอื่นมาเล่น เสียงเพลงไทยที่ออกมาจะตรงไปตรงมาตามโน้ตเพลงสากล ไม่มีลูกเล่นแบบดนตรีไทยเปรียบได้กับคนต่างชาติที่พูดภาษาไทยไม่ชัด กลุ่มที่ ๒ เป็นนักดนตรีไทยฝีมือดีซึ่งสนใจหัดเปียโน แต่ฝีมือในการเล่นเปียโนไม่ได้มาตรฐานคลาสสิกนักดนตรีกลุ่มนี้ด้นสดเพลงไทยบนเปียโนได้ด้วยเทคนิคขั้นพื้นฐาน มักเล่นคู่แปด เล่นทำนองง่าย ๆ ในจังหวะช้า แต่ไม่สามารถเล่นด้วยเทคนิคอันแพรวพราวได้แม้ว่าจะรู้กลอนเพลงไทยก็ตาม อุปสรรคสำคัญของนักดนตรีกลุ่มนี้คือ มีเทคนิคเปียโนไม่ดีพอถึงขั้นที่จะเล่นเพลงเดี่ยวได้ แต่อาจเล่น

ผสมวงในวงเครื่องสายผสมเปียโนได้ นักดนตรีกลุ่มสุดท้ายเป็นพวกครึ่ง ๆ กลาง ๆ คือมีความรู้ทั้งด้านดนตรีไทยและดนตรีสากลแต่เพียงเล็กน้อย นักดนตรีกลุ่มนี้มักนำดนตรีไทยและเสียงประสานของดนตรีสากลมาผสมปนเปกันจนขาดรสนิยมที่ดีทางศิลปะ สามารถเล่นดนตรีในระดับที่สร้างความบันเทิงเริงรมย์ได้ แต่ไม่สามารถสร้างสรรค์งานดนตรีในระดับที่เป็นศาสตร์และศิลป์ได้

ดนตรีไม่ว่าจะเป็นดนตรีไทยหรือดนตรีสากลเป็นศาสตร์ที่มีเนื้อหาทางวิชาการรองรับซึ่งสามารถเทียบเคียงได้กับสาขาวิชาอื่น การเรียนดนตรีเพื่อให้เข้าถึงแก่นแท้จึงต้องอาศัยเวลา อาศัยความอดทน อาศัยวินัย อาศัยความรักดนตรี และอาศัยความมุ่งมั่น มากกว่าการเรียนดนตรีเป็นเพียงงานอดิเรกหรือเรียนดนตรีเพื่อความบันเทิง การฝึกเครื่องดนตรีชนิดใดชนิดหนึ่งให้ชำนาญจนถึงระดับเดี่ยวเพลงมาตรฐานได้ยิ่งต้องอาศัยปัจจัยดังกล่าวในระดับมากกว่าปกติ นอกจากนี้ยังต้องมีครูดี มีสุขภาพแข็งแรง และที่สำคัญที่สุดในสังคมไทยคือต้องได้รับการสนับสนุนเป็นอย่างดีจากทางบ้าน เนื่องจากการเรียนดนตรีมีค่าใช้จ่ายไม่น้อย ต้องซื้อเครื่องดนตรีที่มีคุณภาพดี ผู้ปกครองต้องเห็นคุณค่าของดนตรีและยอมจัดสรรค่าใช้จ่าย รวมทั้งยอมอุทิศเวลาและสร้างสิ่งแวดล้อมที่บ้านเพื่อสนับสนุนการเรียนดนตรีของบุตรหลาน

นักดนตรีมืออาชีพโดยทั่วไปจะมีเครื่องดนตรีชิ้นเอกซึ่งสามารถปฏิบัติได้ดีเพียงชิ้นเดียวเนื่องจากทักษะดนตรีเป็นทักษะเฉพาะ กล่าวคือ ทักษะที่ใช้เล่นเปียโนไม่สามารถนำมาใช้กับการเป่าคลาริเน็ตได้ ทักษะที่ใช้เป่าทรัมเป็ตก็ไม่สามารถนำมาใช้กับการเป่าฮอร์นได้แม้จะเป็นเครื่องดนตรีในกลุ่มเครื่องลมทองเหลืองเหมือนกัน ทักษะที่ใช้เล่นไวโอลินก็ไม่สามารถนำมาใช้กับการเล่นเชลโลได้แม้จะเป็นเครื่องดนตรีในกลุ่มเครื่องสาย

เหมือนกัน ทักษะที่ใช้เล่นเครื่องดนตรีไทยก็ไม่สามารถนำมาใช้กับการเล่นเครื่องดนตรีสากลได้ ฉะนั้นการเสาะหานักเปียโนฝีมือดีที่สามารถเดี่ยวเครื่องดนตรีไทยได้ดีด้วยจึงยิ่งเป็นเรื่องยากขึ้นไปอีก ทำให้การสืบทอดการบรรเลงเดี่ยวเปียโนเพลงไทยในระดับมาตรฐานเป็นปัญหามาจนทุกวันนี้

บรรณานุกรม

จรูญศักดิ์ สุขวัฒโน, เรียบเรียง. บทขับร้องนาฏศิลป์ไทย. กรุงเทพฯ: ศรีเอทมีเดียสตูดิโอ, ๒๕๔๔.

ณรงค์ชัย ปิฎกรัชต์. สารานุกรมเพลงไทย. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เรือนแก้วการพิมพ์, ๒๕๔๓.

โน้ตเพลงไทย. เล่ม ๑. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรมศิลปากร. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๑๔.

มนตรี ตราโมท และวิเชียร กุลตัณฑ์. ฟังและเข้าใจเพลงไทย. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ไทยเขษม, ๒๕๒๓.

สารานุกรมศัพท์ดนตรีไทย ภาคประวัติและบทร้องเพลงเถา ฉบับราชบัณฑิตยสถาน. กรุงเทพฯ: อรุณการพิมพ์, ๒๕๔๔.

อุดม อรุณรัตน์, ศาสตราจารย์เกียรติคุณ ดร., บทสัมภาษณ์. วารสารเพลงดนตรี. ปีที่ ๑๐ เล่มที่ ๑๐. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหิดล, สิงหาคม ๒๕๔๗, หน้า ๔๒–๕๘.

เชิดชูเกียรติเอกครุศิลปิน

เชิดชูเกียรติยศล้ำ	นิรันดร
ชูชาติ พิทักษากร	ชื่อก้อง
ศิลปินแห่งชาติขจร	ขจายศักดิ์ ศรีนา
ศิษย์ใหญ่น้อยแซ่ซ้อง	ครุผู้สอนประเลง

ก้องภพ รื่นศิริ

๔ มีนาคม ๒๕๕๔

ชูชาติ พิทักษากร
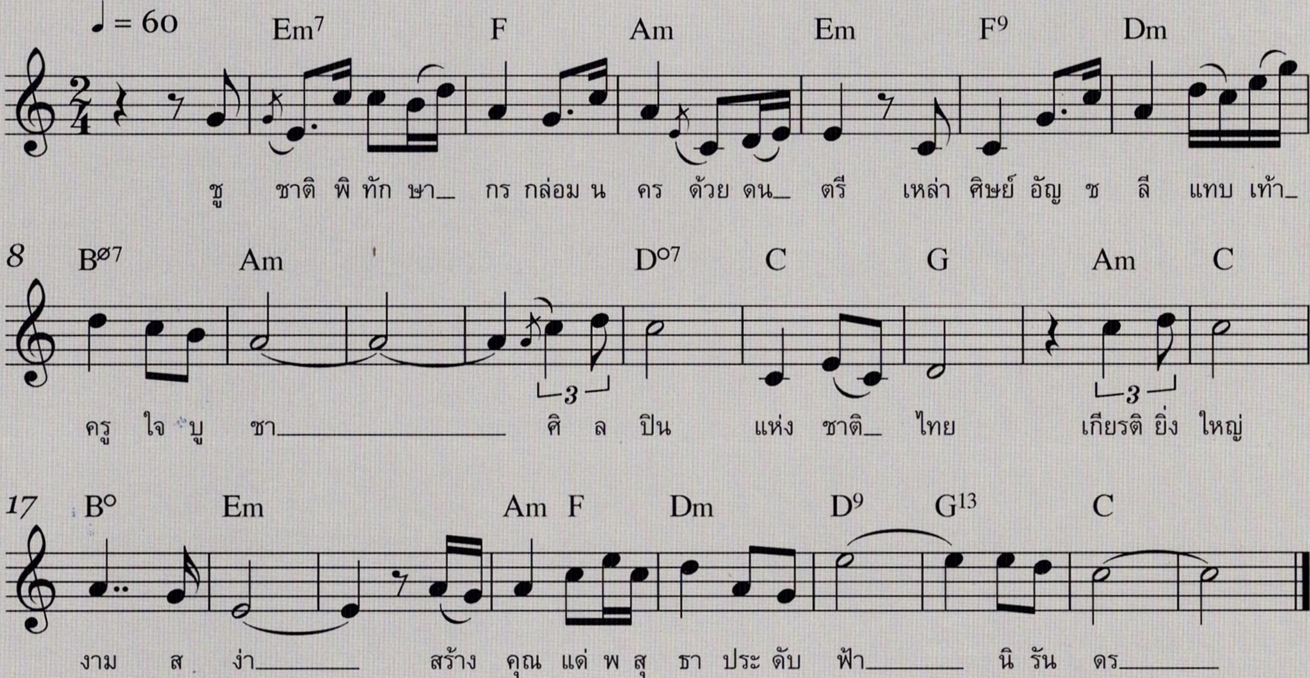
ทำนอง: ณรงค์ฤทธิ์ ธรรมบุตร
เนื้อร้อง: ก้องภพ รื่นศิริ

